Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 189 (12889) | 1985 чылдың август 15, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 копейк.

НАЙЫРАЛ НЕДЕЛЯЗЫ

Совет Эвилелиниң болгаш Корей Улус-Демократтыг Республиканың улустары боттарының чурттарының аразынга найыралды болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы моон соңгаар-даа быжыглаарынга бүрүн шиитпирлиг. Корея хостаандан бээр 40 чылынга тураскааткан совет-корей найырал неделязы бистиң чуртувуска эгелээнинге холбаштырган митингиге ол дугайын онзалап демдеглээн. Найыралдың митингизи Москваның дугуй бүдүрер заводунга август 13-те болган.

Кореяны хостааны ол чурттуң төөгүзүнге, ССРЭ-ниң болгаш КУДР-нуң аразынга харылзааларның хөгжүлдезинге чаа үе-чаданы ажыдып каанын митингиге чүве чугаалааннар айыткан. Корей улустуң күш-ажылчы тиилелгелеринге, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш ооң маадырлыг демиселинге Совет Эвилели кезээде дузалап келген болгаш дузалап-даа турар.

Төрээн чуртун тайбың каттыштырар дээш корей улустуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазы дээш, аңаа бүгү таланың деткимчези дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, Совет күрүнеге ханызы-биле өөрүп четтиргенин Корей Улус-Демократтыг Республиканың ССРЭ-де элчини Квон Хи Ген илергейлээн. Совет Эвилели кезээде тайбыңның мөгег-шылаг чок камгалакчызы болуп келген болгаш болуп-даа турар деп, элчин чугаалаан. Тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынче угланган совет инициативаларны бистиң партиявыс болгаш чонувус деткип турар деп, ол онзалап демдеглээн.

Совет-корей найырал неделязының үезинде бистиң чуртувустуң хоорайларынга хуралдарны, митингилерни, кежээлерни, фоточуруктар делгелгелерин, лекцияларны организастаар болгаш Кореяның ажылчы чоннарының социалистиг тургузуушкунга чедиишкиннериниң, ийи чурттарның улустарының найыралының дугайында көргүзер.

(СЭТА).

СЭТА-ның корреспондентизиниң айтырыгларынга М. С. ГОРБАЧЕВТУҢ ХАРЫЫЛАРЫ

Айтырыг. Совет чаа инициативаны — ядролуг чазылдырыышкыннарны соксатканын делегейде кандыг байдалдыг уткаанын канчаар үнелеп көрүп турар Силер?

Харыы. Калбак хөй-ниитиниң сеткил-хөөнүн барымдаалап чугаалаар болза, ядролуг кандыг-даа чазылдырыышкыннарны бодунуң талазындан соксаткан болгаш ындыг хемчегни кылырынче Каттышкан Штаттарны кыйгырган Совет Эвилелиниң чаа инициативазын делегейде чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан деп чугаалаарының бүгү барымдаалары бар деп бодаар мен. Хөй-хөй чурттарда, оларның аразында АКШ-та, сураглыг күрүне, политиктиг болгаш хөй-нииити ажылдакчылары ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадырының идеязын деткип, ядролуг чепсектиг өске-даа күрүнелер ССРЭ-ниң үлегерин эдерери чугула деп санап турар. Тодаргай, чугула хемчегниң дугайында бистиң саналывыста чугаа чорүп турар. Ядролуг чепсектерниң эндере бүдүрүүшкүнүн шеглээриниң, а ооң соонда соксадырының идегели кылдыр ол саналды кижилер көрүп турар.

Бистиң саналывыс чамдык кижилерге күзенчиг эвес болган дээрзин билир мен. Боо-чепсектиң эндере бүдүрүүшкүнүн уламчылаары-биле боттарының политиказын холбаштырган болгаш оортан эвээш эвес кончааны ап турар барыын чүкте кижилер ядролуг шенелделерни соксадырын күзевейн турар. Ядролуг боо-чепсектиң эндере бүдүрүүшкүнүнүң соксаарын олар күзевейн турар болганда, ядролуг чазылдырыышкыннарны соксадырынга удурланып турарлар. Шериг күчүзүнүң талазы-биле артык күштүг болуруун кандыг-даа арга-биле чедип алыр дээн кеди чок оралдажыышкыннардан олар халбак-таныл турар. Ынчангаш Совет Эвилелиниң политиказының дугайында, ылаңгыя ядролуг чазылдырыышкыннарны соксатканывысты чарлааныывыс-биле холбаштыр хоозун чулчуруушкуннарны олар нептередип турарлар.

Ол соксадыышкын бистиң талавыстан ак сеткилдиг болгаш ажыт-чажыт чок базым болган. Ядролуг чепсектиң эндере бүдүрүүшкүнүн, оон улам ыңай сайзыраашкынын соксадыр сорулга-биле практиктиг хемчеглерни алыры чугула дээрзинге ханызы-биле бүзүреп ишаан, ядролуг чазылдырыышкыннарны соксаткан бис. Америк удуртулганы бергедээшкинниг байдалга таварыштырарын черле күзевээн бис. Бистиң кылыр базымывыстың дугайында АКШ-тың президентизинге баш бурунгаар чагаа-биле дыңнаткан болгаш ындыг базымны кылырын америк талага саналдаан бис. Бистиң ол чагаавыска америк удуртулганың чогумчалыг харыылаарын күзээр ийик бис. Ядролуг чазылдырыышкыннарны соксадыр дугайында айтырыгга хамаарыштыр Вашингтонда албанның тускай кижилериниң ажыы-биле илергейлээн чугааларын ёзугаар алырга, чогумчалыг харыыдан эптии-биле ойталаарының аргазын ам ында колдуунда дилеп турар ышкаш-тыр. Ындыг туруштан өске болгаш чогумчалыг харыыны бээрин делегейде манап турар деп чугаалаар болзумза, ол частырыг болбас ийик.

Айтырыг. АКШ ядролуг программаларын күүседип доозар төлээде, ядролуг шенелделерни ол соксадып шыдавас деп, президент Рейган чоокта чаа чугаалаан. Ынчаарга ядролуг чазылдырыышкыннарның шалкын сериязын Совет Эвилели дооскан болгаш ам ол кезек када түр дыш ап болур деп, президент бадыткаан. Байдал чогум ындыг бе, кандыгыл?

Харыы. Ядролуг чазылдырыышкыннарны бодунуң талазындан соксадыр дугайында шиитпирни хүлээп алыр мурнунда, ол айтырыгны совет удуртулга бүгү талазы-биле болгаш быжырымчалыг чугаалажып көрген. Ындыг базымны кылыры биске ындыг-ла белен эвес болган. Ядролуг чазылдырыышкыннарны бодунуң талазындан соксадыр төлээде, шенелделер программазын дооспайн, ону соксадыр ужурга таварышкан бис.

АКШ-ка кылганы ышкаш, херек кырында ол хире чазылдырыышкыннарны, соксадыышкынны чарлаарынга чедир бо чылдың дургузунда, ССРЭ-ге кылган. Амгы үеге чедир чоруткан ядролуг бүгү шенелделерниң дугайын чугаалаар болза, ССРЭ-ге кылдынганындан ырак хөй чазылдырыышкыннарны АКШ-ка кылган болуп турар. Ол дугайын Ак бажыңда билирлер.

Ынчалзажок бодунуң талазындан соксадыышкын дугайында шиитпирни Совет Эвилели хүлээп алырда, арифметиканы эвес, а принципиалдыг политиктиг бодалдарны, ядролуг чепсектиң эндере бүдүрүүшкүнүн соксадырынга идигни бээринче чүткүлдү, АКШ-ты, а ол ышкаш ядролуг чепсектиг өске-даа чурттарны олче кириштирер күзелди удуртулга болдурган. Бистиң алыс сорулгавыс — чазылдырыышкыннар аразында кандыг-ла түр када дыш алыры эвес, а ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүн болгаш бүгү-нииити соксадыры-дыр. Ядролуг чазылдырыышкыннарны соксадыры АКШ-тың эрге-ажыктарынга дүүшкек эвес деп бодал бар-дыр. Ынчалзажок чазылдырыышкыннарны соксадыры—өлүмнүг ядролуг чепсекти улам ыңай сайзырантайжыдарын соксадырының оруунга чугула базым-дыр. Ооң-биле кады шенелделер үр болбас болза, мөөңнелип чыылган чепсектиң «эргижирээр» чоруу улам-на дүрген болур. Адактың сөөлүнде, ядролуг шенелделерни соксадырының дугайында дугуржулганы чедип алырынга, ядролуг чепсекти шуут чок кылырынче чоокшулаарынга эң-не таарымчалыг байдалдарны ук соксадыышкын тургузуп турар.

Мындыг айтырыг тургустунуп келир: ында чүү чүве АКШ-тың, америк улустуң эрге-ажыктарынга дүүшпейн турарыл? Күш дегээр албадаашкыннарга ынанып турарларга, чер кырынга ядролуг чепсектиң улам-на чаа-чаа хевирлерин тургузарының планнарын кылып турарларга, космосче боо-чепсектиң эндере бүдүрүүшкүнүн калбартып чорудар деп сорулга салып турарларга ындыг орук таарышпас. Вашингтоннуң олче чүткүлдүүнүң дугайында чаңгыс эвес медеглеп келгени тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун ёзулуг быжыглаарының эрге-ажыктары маңаа кандыг хамаарылгалыг деп?

Ядролуг шенелделерни соксадырын боттарының күзевейн турарын АКШ-тың ядролуг боо-чепсек талазы-биле «хожудап калганы-биле» тайылбырлаарын оралдажып турар. Ол дээрге, чүгле будалдырыышкын-дыр. Ынчаар бодунуң үезинде бомбардировщиктер талазы-биле, ооң соонда — ракеталар талазы-биле «хожудап калганының» дугайын чугаалап турганнар. Ынчалза-даа оларның кайызы-даа билдингир-ле мегелээшкин боop турган, ону сөөлүнде Вашингтонга боттары-ла миннип турганнар. Биргээр чугаалаарга, «хожудап калыышкын» дугайында чугааны шериг күчүзүнүң талазы-биле артык күштүг болуруунче чүткүй бергенде, чепсегленииишкинни кызыгаарлаар айтырыгларны шынап-ла шиитпирлээрин күзевээнде үндүрүп келирлер. «Совет айыыл» дугайында үндүрүп турар хоозун чугааларның үндезининге эвес, а боттуг байдалды, бодунуң чуртунуң эрге-ажыктарын, делегейниң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын барымдаалап турган, политиктиг удуртулганың шиитпирлеп хүлээп алыр ужурлуг чогум-на айтырыглары ол-дур.

Айтырыг. Ядролуг чазылдырыышкыннарны соксадыр дугайында санап иштинге контроль айтырыын Силер канчаар көрүп турар Силер?

Харыы. Бисте-даа, АКШ-та-даа, өске-даа чурттарда бар эртем-техниктиг аргалар, улуг эвес күчүлут-даа бол, ядролуг чазылдырыышкын илереттинерин бээринге, ооң дугайы билдине бээринге бүзүрээриниң эрге-жок чугула медээзин бериптер. Оон өскээр чугаалап турар кижилер ооң ындыг эвезин билирлер.

Ядролуг чазылдырыышкыннарны соксадыр талазы-биле чаңгыс талалыг базымнар ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүн болгаш бүгү-нииити соксадыр айтырыгны төнчүзүнге чедир шиитпирлеп шыдавас болбайн аан. Ол айтырыгны кезээде үзе шиитпирлээр төлээде, улустар аразынга дугуржулга херек. Чогуур хүлээлгелер-биле кады, аңаа контрольдаар хемчеглерниң — национал-даа, улустар аразының-даа — чогуур системазы турар ужурлуг. Кысказы-биле, ядролуг чазылдырыышкыннарны контрольдаары дээш туржуп турар бис, ынчалза-даа шенелделерни соксадырын хайгааракчылар киржип турда шенелделерни уламчылаары-биле солуурунга удур бис.

Ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүн болгаш бүгү-нииити соксадыр айтырыг чаа эвес дээрзин сагындырып каайн. Элээн каш чылдар бурунгаар ССРЭ, АКШ болгаш Англияның аразынга үш талалыг чугаалажыышкыннар үезинде ону делгереңгейи-биле чугаалажып көрүп турган. Аңаа контроль айтырыын база эң-не делгереңгейи-биле чугаалажып көрген. Хөй чүүлдер талазы-биле талалар боттарын билчиринге чоок турган. Ынчалза-даа АКШ ол чугаалажыышкыннарны ускен, чүге дээрге ажылдап кылып турган кызыгаарлаашкыннар Пентагоннуң планнарынга шаптыктай берген.

Бис Каттышкан Штаттарга чугаалажыышкыннарны катап эгелээрин саналдап турган бис. Бөгүн бис база олче — ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадырынче оларны кыйгырып турар бис. Ындыг чугаалажыышкыннарны чорударын ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың ядролуг шенелделерни чорутпайн турар байдалдарда чорудар болза, эки түңнелдер чедип алырынга улуу-биле чиик болур ийик. Ынчалза-даа Каттышкан Штаттар чугаалажыышкыннар кылырын күзевейн турар. А ол чүл дээрге, чүгле АКШ ядролуг шенелделерни соксадырын, контрольдуң ынаныштыг системазын күзевейн турары ол-дур. Оон өске түңнел кылыр арга чок.

Чамдыкта ядролуг чепсектиң шенелдезин соксадыр дугайында айтырыгны Женевада чепсегленииишкинни дужурер талазы-биле конференцияга чугаалажып көөр херек деп турар. А бис ону аңаа база чугаалажып көөрүнге белен бис. Ынчалза-даа Женевага АКШ, барыын чүктүң өске-даа чурттары ындыг чугаалажыышкыннарны чорударындан үр үе иштинде ойталап келгеннер. Ынчангаш айтырыг болза ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадырын каяа чугаалажып көөрүнде эвес. Ол айтырыгны шыңгыызы-биле база соңгаарлатпайн, тодаргайлаарга, ам болур деп турар совет-америк ужуражыышкынга чугаалажып көөрү чугула.

Айтырыг. Силерниң бодалыңар-биле алырга, ядролуг шенелделер дугайында айтырыгны чогумчалыг шиитпирлеп болур деп санап болур бе?

Харыы. Болур деп бодаар мен. Бистиң саналывыска АКШ-тың амгы үеде хамаарылгазы бүзүрелдиг чорукту болдурбайн турза-даа, идегел оксуннары күзенчиг эвес ийик. Чүге дээрге айыыл чок чоруктуң улуг айтырыгларын шиитпирлээринден чайлаар болза, Совет Эвилелинге болгаш Каттышкан Штаттарга онаажыр харыысалга эмин эрттир улуг.

Бистиң саналдап турар чүүлүвүс — ол болза ядролуг курлавырларны улам ыңай өстүрерин соксадырының, оларны кызырарының, а алыс түңнелинде чок кылырының сорулгазын шиитпирлээри дээш ёзулуг хөделиириниң боттуг аргазы-дыр.

Бистиң чуртувуста ССРЭ

СВЕРДЛОВСК. (Ворошиловград облазы). «Свердловантрацит» каттыжыышкынның областа эң улуг ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг шахтазының дагжылары хөмүр-даш каъттарын стахановчу темпилер-биле казып турарлар. Бөгүн олар ажылдап эгелээн үезинден бээр пландан ажыр бир миллион тонна хөмүр-дашты казып үндүргеннер. Ол болза Донбасстың ортумак бүдүрүлге чериниң чылда казып тывар нормазынга деӊ.

Шахтаны 1981 чылдың төнчүзүнде ажыглалга кииргениниң соонда-ла баштайгы хүннерден эгелеп дүрген темпи-биле ажылдаарынче угланыышкынны алган. Механизастаттынган комплексти билдилиг ажыглаарының чижээн — а ындыг техника-биле казып тыварының он бир участоктары чепсегленген — ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады В. И. Пинчуктуң бригадазы көргүскен. Ол бригада дериг-херекселдерни эптеп турар үеде-ле бир комбайнга хонук иштинде бир муң тонна хөмүр-даш казарын чедип ап ажылдап эгелээн.

Амгы үеде ындыг чурум-биле В. Ковальчуктуң, Н. Романоктуң, К. Магданың, И. Шамановскийниң «муңчулар» бригадалары ажылдап турарлар. Мастерлерниң дуржулга школазын эрткеш, ам олар боттары дүрген казарын өскелерге өөредип турарлар.

Чылда бир тонна антрацитти казып тывар ужурлуг шахтаның төлевилел күчүзүн хуусаа бетинде шиңгээдип алгаш, ам ажылдың темпилерин дагжылар бүзүрелдии-биле уламна дүргедедип турарлар.

КИРОВСК. (Ленинград облазы). Ленинград облазында «Синявинское» куш комплекизиниң электроннуг санакчыларында чеди оранныг сан кыва берген. Ооң конвейеринден бир хонук иштинде миллион ажыг дагаа чуургазын алган. Адырның эң-не аныяк бүдүрүлге чериниң төлевилеттинген бүдүрүкчүлүү кыска хуусаа иштинде ажып эрттинген. Партияның XXVII съездизинге алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерниң чугула кезээ күүсеттинген.

Куш фабриказының баштайгы объектилерин тутканының соонда «хуусаа бетинде туттунган — хуусаа бетинде шиңгээдип алган» деп девиз-биле ажыглакчылар, дериг-херекселдер эптекчилери, тудугжулар чарышка киржип эгелээннер. Тудугнуң ажыглалга кирген айы-биле, ынаар дагааларны киирип эгелей берген, ынчангаш күчүлерни шиңгээдип ап турар үезинде-ле садыг четкизинче чүс-чүс миллион дагаа чуургаларын болгаш диеттиг эътти чорудар аргалыг болган.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ӨРТЕКТЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КҮРҮНЕ КОМИТЕДИНДЕ

Арагалаар чорукка болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле ажылдап кылдынган хемчеглерни боттандырарар, араганы боду кылыр чоруктуң когун үзе узуткаар, а ол ышкаш кат-чимис суун бүдүрерин база оларны чоннуң ажыглаарын улам ыңай калбартыр сорулга-биле ССРЭ-ниң өртектер талазы-биле Күрүне комитеди кат-чимис суунуң үүрмектеп садар өртектерин 1985 чылдың август 15-тен эгелеп ортумаа-биле 23 хуу чиигеткен.

Ынчаарга яблоконуң бир литр арыг суунуң үүрмектеп садар өртээн 90 көпеектен 60 көпеек чедир, виноград суунуң — 1 рубль 10 көпеектен 85 көпеек чедир чиигеткен. Слива, мандарин, граната суунуң болгаш өске-даа чамдык сок-суглар-ның өртектерин база чиигеткен.

Пресстээш, 100 грамм деңзилиг кылдыр савалаан, хлеб кылырынга ажыглаар дрожжаның үүрмектеп садар өртектерин 30 көпеек чедир хары угда бедиткен.

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫ ЭГЕЛЭЭН

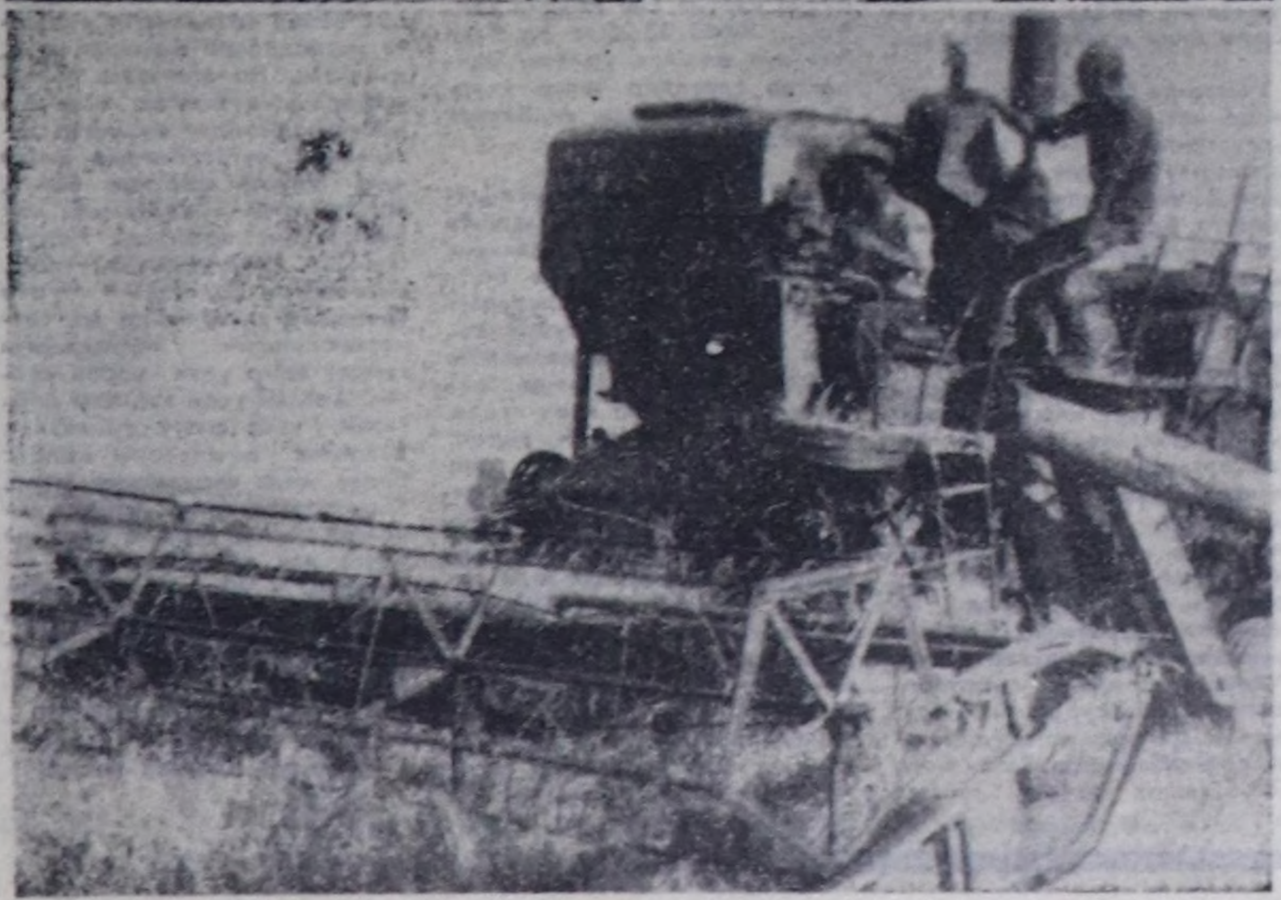

Чайгы үениң эрткени-даа билдинмээн, күстүң тыныжы кээп, оът-сиген, ыяштар чоорту саргарып эгелээн. Чоокта чаа-ла часкы хову ажылдары доозулган ышкаш, ам дүжүт ажаалдазының келгени бо. Өстүрүп алган дүжүттү чидириг чок ажаап алыры—нарын болгаш харыысалгалыг айтырыг.

Августуң 13. Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң Кара-Суг хову-трактор бригадазының турлаа байырлап шинчи кирген турган. Совхозтуң удуртукчулары, чер ажылының тускай эртемниглери ында: совхозтуң бо чылгы дүжүт ажаалдазынче кирип турганы ол.

Хүндүскүнүң 14 шакта турлаг чанында арбай шөлүнүң кыдыынга ийи комбайн турупкан. Бир гектардан-на ортумаа-биле бети дизе-ле 18 центнер дүжүттү ажаап ап болурун тускай эртемниглер тодараткан. Инженер, механик болгаш эптекчи-слесарь комбайннарның бүгү кезектерин, кожугларын сөөлгү катап хынап турда, комбайнер Тараачы Чаш-оолдан бо сөөлгү минуталарда чүнү бодап турарын айтырдым;

— Кажан-даа дүжүт ажаалдазының эгези кижиниң сеткил-сагыжын доюлдуруп кээр чүве. Ынчанмайн канчаар, ажылывыстың кол түңнели ол болгай. Он ажыг чыл улаштыр комбайнга ажылдап тур мен, чылдың-на мындыг —өөрүнчүг, дүвүренчиг. Ылаңгыя дүжүт экиде чүү дээр боор. Бо чылын черле эки-дир, мындыг чаагай дүжүттү сөөлгү катап 1972 чылда көрген мен. Ам ону өй-шаанда чидириг чок ажаап аары чүгле бистен хамааржыр. Ынчангаш каракызыл ажылдаар апаар бис.

Сөөлгү хыналдалар доозулган. Совхозтуң партком секретары М. А. Сарыглар күскү дүжүт ажаалдазының эгелээни-биле тараажыларга байыр чедиргеш, он бирги беш чылдың доозукчу чылының дүжүдүн чидириг чок ажаап ап, күш-ажылчы белээн партияның XXVII съездизинге турааскаадырынче оларны кыйгырган.

Комбайннар ховуже үнүпкен, мындыг сеткил хайныышкынныг үеде канчап анаа турар боор, совхозтуң директору Б. И. Хертек баштадыр тускай эртемниглер комбайнер чанынга турупкаш, шөлге бир дескиндиригни кылдылар-даа. Чыттыр кескен тарааның дилиндектери оларның соонга шөйлүп чыдып каап турду.

Ийи-үш хонуктан маңаа тараа бастырар комбайннар кээр, чаа дүжүттүң тараазын сөөрткен машиналар ажыл-агыйның төп шаңынче шууружуп эгелээр...

Ажыл-агыйы бо чылын ниитизи-биле 3350 гектар черге тараа культураларын тараан. Ооң сес чүс беш ен гектары бо Кара-Суг бригадазынга хамааржыр. Совхоз эрткен чылын бир гектардан-на ортумаа-биле он центнер тарааны ажаап алган, ам ол көргүзүгнү ажырар сорулга салдынган. Ооң күүсеттинип болурунуң бүгү барымдаазы бар, үнген тарааның чаагайы аажок.

Бүрен-хемчилер дүжүт ажаалдазынга белеткелди эрткен чылгы күскү кампания соонда дораан эгелээн. Механизаторлар Александр Дүгүпей, Дадар-оол Седип, Арбан-оол Кужугет, Владимир Абрамов боттарының комбайннарын беленниң одуруунга мурнап тургускан. Совхозтуң бо чылын алганы «Енисей» деп ийи чаа комбайнын дуржулгалыг механизаторлар Тараачы Чаш-оолга, Арбан-оол Кужугетке быжыглаан. Бо чылгы дүжүт ажаалдазын эгелээр хүндүлүг хүлээлге комбайнерлер Тараачы Чаш-оол болгаш Дадар-оол Седипке онаашкан. Оларның соон дарый Олег Ондрун, Владимир Абрамов болгаш өскелер-даа кириптер.

Дүжүт дээш демиселдиң эгелээни ол.

Н. БАЗЫР.

ЧУРУКТАРДА: комбайнер Тараачы Чаш-оол; агроном Клим Ондар; шөлде комбайн. Авторнуң фотолары.

ШКОЛАЧЫЛАР СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИНДЕ

Чадаананың № 1 болгаш Хайыракан ортумак школаларының «Мойналык» күш-ажыл болгаш дыштаныылга лагеринде өөреникчилер СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозка боттуг дузаны чедирип турар. Олар мал чеми белеткээриниң шалыпчы айынга идепкейлиг киржип, 32 тонна сигенни белеткээш, совхозка дужааган. Августуң 15-ке чедир база 20 тонна сигенни белеткээрин хүлээнгеннер. Мал чемнериниң белеткелинге эки ажылдап, мактадып турар өөреникчилер хөй. Оларга Гена Иргит, Алёна Куулар, Чойганмаа Сат, Седип Саая, Тараа Куулар болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Сиген белеткелинден аңгыда өөреникчилер 15 гектар шөлде капустаны, 10 гектар шөлде картофельди олуртуп, чайгы ажаалдазын чоруткан. Боттарының хүлээнген ажылы-биле кызыгаарлаттынмайн, малчыннарга шеф дузазын база доктаамал чедирип келген.

«Мойналыкта» уруглар боттарының хостуг үезин солун кылдыр эрттирип турар. Солун ужуражылгалар, номчулга кежээлери, спортчу маргылдаалар доктаамал болуп турар. Чоокта чаа болуп эрткен шыдыраа маргылдаазынга Чадааның № 1 ортумак школазының өөреникчизи Аяс Ооржак чемпионнаан. Теннис маргылдаазынга — Шолбан Монгуш, Чойганмаа Саая, хүрешке — Омак Дамба олар тиилекчилер болган.

Лагерьның аъш-чем-биле хандырылгазы эки. Чадааның № 1 школазының өөреникчилери Лена Монгуш, Долаана Куулар школага алган билиин практикага ажыглап, эштеринге амданныг чемнерни кылып берип турар.

Дыштаныылга биле ажыктыг күш-ажылды каттыштырган школачыларның бо коллективи мурнунда салдынган сорулгазын бүрүн күүседиринге бүзүрелдиг.

К. ЧӨРЕВЕ.

МУРНАКЧЫ БРИГАДА

Тыва автоорук бүдүрүлге каттыжыышкынының көвүрүг тудар эргелелинде мурнакчы коллективтерниң бирээзи — комплекстиг бот-орулга-чарылгалыг бызаңчы-бетонщиктер бригадазы. Ону мастер-бригадир Сергей Николаевич Шамайко удуртуп турар. Ында 26 кижи хаара туттунган. Олар шуптузу холушкак мергежилдиг.

Көвүрүг тудукчулары чартык чылдың күрүне планын ажыр күүсеткен. Тыва автоoруктуң бүдүрүлге-технологтуг четчелээшкин эргелелиниң талазындан тудуг материалдары-биле үзүктелиишкин чок хандырар болза, шалыпчы бригада чыл планын хуусаа бетинде күүседиринге бүзүрелдиг.

Каңнакчы Н. А. Подпленец, эргелелдиң профком кежигүнү А. К. Чихачёв, хевирлекчилер звенозунуң удуртукчузу А. А. Аракчаа ышкаш бүдүрүлгениң мурнакчылары нииити чедиишкинни быжыглаарынга төлептиг үлүүн киирип келген.

Көвүрүг тудар бригаданың мурнунда бөгүнгү кол сорулга — шынарлыг ажылдаары. Улус ажыл-агыйының оруктарынга удавас салдынар көвүрүглер баштай демир-бетон кылыглар бүдүрер участокка чыгдынып эгелээр. Аңаа ажылдың шынары, алыс түңнели кандыг болуру электросварщик А. В. Дахов, арматурщик А. Н. Демир-оол болгаш оларның эгин кожа турупкаш, кады ажылдап турар эш-өөрүнден хамааржыр. Маңаа тодаргай чижек бригаданың кежигүн бүрүзү хүнде үлүг-нормазын доктаамал ажыр күүседип турары болур.

Үени мурнаан шалыпчы бригада күш-ажылчы бедик көргүзүглерни СЭКП-ниң XXVII съездизинге турааскаадып турар.

Д. САЛЧАК.

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

«Тыва суг тудуг» тресттиң демир-бетон кылыглар заводунуң коллективи чеди айларның бүдүрүлге программазын чедиишкинниг боттандырып, планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен.

СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш заводта калбарган. Чеди айларның түңнели-биле күш-ажылчы бедик көргүзүглерни эптээр демир-бетон бүдүрер планын 119,4 хуу кылдыр күүсеткен эптеп-хевирлээр цехте А. Балабейконуң бригадазы чедип алган. Ол ышкаш В. Селиверстовка удурткан арматурщиктер болгаш Н. Крупноваага удурткан бетон бүдүрүкчүлериниң бригадалары эки ажылдааннар.

Хуузунда социалистиг чарышка тиилекчилерниң көргүзүглери база эки. Хевирлекчилер А. Балабенко, А. Исыпов олар чеди айларның планын кайызы-даа 193,4 хуу, арматурщиктер В. Зуев — 129,8, О. Рогалева — 127,8, бетон-хоюдуг бедириниң ажылчыннары Н. Крупнова — 182,1, К. Рыбалкина — 170 хуу кылдыр түс-тузунда күүседип, эш-өөрүнге төлептиг үлегер болганнар.

Н. БУЛАНОВА.

Коммунист дугайында чугаа

АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ-ДАА, НЕГЕЛДЕЛИГ-ДАА

Улуг, биче кандыг-даа коллективке ону удуртуп-баштап турар кижиниң бодунуң хууда үлегер-чижээ, ажыл-ишчи, ак сеткилдиг мөзү-шынары, кижи бүрүзүнге чаңгыс аай негелделиг чоруу кончуг-ла улуг рольдуг.

Шилгедек, ортумак дурт-сынныг, хүлүмзүрүп каап чоруур чазык арын-шырайлыг, оожум топтуг чаңныг кижи — Чаш-оол Кыргысович Айыр-Санаа Улуг-Хем районда «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазынга он бирги беш чылдың эгезинде ажылдап эгелээн.

-Новосибирскиниң кооперация институдунуң экономика салбырын ооң эки өөредилге-биле дооскаанындан бээр безин он алды чыл эрткен. Ол аразында Улуг-Хем райпозунга садыг килдизин эгелекчилээн, Тес-Хем биле Өвүр райпоЛарының баштаар черлерин-даа даргалаан. Ооң ажыл-ишчи арга-дуржулгазы байып, чылдар-биле мөөңнеттинген деп болур. Ам бөгүн-ле чүве чүгле ооң кижилер-биле ажылдап билиринден хамаарыжыр.

Арыг-Үзүүнге келгеш, ажылчын кооперациязының ажылының байдалын ол хандыр сайгарып көрген. Коллективте ажылдап турар кижилерниң эки, кошкак талаларын, аажы-чаңын, сонуургалын чоорту ылап билип алган. Четпестер хөй. Чүнүң-даа мурнунда коллективте күш-ажылдың сагылга-чурумуу арай кошкак. Арагалаар-даа кижилер бар. Онаашкан ажылынга ээ-харыысалгазы кошкак эштер база бар. Ынчангаш коллектив кежигүннериниң ортузунга кижизидилге ажылын эде тургузуп, күштелдирери негеттинип турган.

Коллективке быжыг сагылга-чурумну тургуспас болза, ажыл-ишке чедиишкинниг болуру черле берге. Партия, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларның ат-алдарын, организакчы чоруун бедидер. Ажылдап турар кижи бүрүзүнүң боттарынга, оларның идепкейинге даяныр. Шиитпирлээр, боттандырар чүүлдер-ле хөй.

Чугаалаарга-ла ындыг, кижилер-биле ажылдап деп чүве шынап-ла белен эвес. Чамдык кижилерден ажылдың шынарын негээрге, удурланыр, харын-даа «үнер-кирер, чоруур кижи мен» деп могаттынарлары-даа бар. Аңаа база арга, эп-чөп херек. Черле аргажок, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагага суңдулуг кижини тутканда ажыы чок. Ол кандыг-даа идегелди бербес. Чаш-оол Кыргысович Айыр-Санаа шак ынчаар, коллектив кежигүннериниң ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип, кадрлар талазы-биле айтырыгны ында хөй-ниити организацияларга даянып, шиитпирлеп эгелээн. Бо чугула айтырыг-биле чергелештир ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазы тудуг-суур, бажың-балгат, магазин база склад баазаларын калбартыр айтырыгларны чугула деп көрүп турган. Билдингир-ле болгай, делгем, улуг, арыг-силиг магазинге кым ажылдаксавас боор. Ол ышкаш чаа туттунган улуг складтарга аъш-чем болгаш үлетпүр бараалнарын шыгжап, оларны аңаа кадагалаары, ыңай-бээр сайзырап, чонга садып үндүреринге эптиг болгай.

Кижилер-биле кижизидилге ажылының, кооперацияның тудуг-суур баазаа алгыдыышкыны-биле холбашкан чымыштыг ажылдыг чылдар эрте берген. Коллективтиң чүс ажыг кижилериниң кызымак, шудургу күш-ажылының түңнели көстүп келген. Аңаа хамыктың мурнунда ажыл дээш негелделиг, сагыш човангыр, кичээңгейлиг коммунист Чаш-оол Кыргысович Айыр-Санаа бодунуң организакчы чоруун көргүскен.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязы кандыг күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алганыл?

Коллектив он бирги беш чылдың доозукчу чылының эрткен айларында эки ажылдаан, планныг онаалда күүсеттинип турар.

Ажылчын кооперациязының коллективинде ам ажыл шагы үзер, арага ижип, чурум үрээр кижи чок. Коллективте масса-политиктиг кижизидилге ажылы күштелген, дээштиин чедип алдынып турар.

Чурттакчы чонну хереглел бараалнары-биле хандырарынче коллектив чугула кичээңгейни салып турар.

Күш-ажылчы чедиишкиннери дээш ажылчын кооперациязының коллективи 1984 чылдың, бо 1985 чылдың бирги кварталының түңнели-биле респотребсоюзтуң Баштаар чериниң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Кооператорлар партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң садыг организацияларының аразынга шилчиир чоруур Кызыл тугун быжыы-биле база туткушаан.

Коммунист Чаш-оол Кыргысович Айыр-Санаа бодунуң онаашкан ажыл-херээнге харыысалгалыг, ынчангаш кады ажылдап турар эш-өөрү аңаа бүзүрээр, хүндүлээр.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Беш чылдың кижилери

Кызыл хоорайда «Саян» универмагының садыгжылары беш чылды шалыпчы ажыл-иш-биле доозарының социалистиг чарыжын калбартып турарлар. Трикотаж килдизинде муң-муң рубль түңнүг хеп аймаа бар. Ону садып саарарынга ында бригада кызымак үлүүн киирип келген. Ында садыгжылардан Ольга Сендажы садып алыкчыларга бараалнарны шилип бээриниче, культурлуг садыглаарынче сагыш салып турар. Садып алыкчылар ол садыгжының дүргенин дузазынга четтиргенин илередип, экини күзээрлер.

ЧУРУКТА: «Саян» универмагында трикотаж килдизиниң садыгжызы Ольга Сендажы.

О. ОНДАРНЫҢ фотозу.

ШКОЛАЧЫЛАР ЭРЕС ХЕЙЛЕР

Тожу районда Ий ортумак школаның өөреникчилери төрээн совхозунуң мал чеминиң белеткелинге чылдың-на эвээш эвес үлүүн киирип келгеннер. Бо сезонда база-ла ында механизастаттынган бот-орулга-чарылгалыг сигенчи бригаданы 9—10 класстың өөреникчилеринден организастап тургускан. Ол школаның башкызы Былаган Колович Танайбан ындыг бригаданы ам үш сезон улаштыр удуртуп турар.

Агы, каңгы, меде дээш янзы-бүрү сыт-сигенниң чыды думчукка кээп айдызап келир. Чумуртугнуң делгем алаактары. Долгандыр хөй-ле сараттар. Бир ындыг алаакта сигенчи бригаданың турлаанга таптыг-ла дал-душте, хүн бүгү-ле чүвени оя чиртип эгелеп турар үеде хап келдивис. Хүнге хүрере додукан, даады-ла бир ыяң оолдар, кыстар кургаг сигенни хөпээннеп, ынчаар түлүк ажылдаан турлар.

Малга чем белеткелиниң баштайгы хүннеринден эгелээш шалыпкын ажылдап, мурнакчыларның одуруунда чоруп турар ол бригаданың ажыл-ижи, амыдырал-чуртталгазы-биле таныжып, оларны хөйге көргүзүп, мактаары-биле чурукка тырттырдывыс. Сигенчилер бисти таныып, эрткен чылын база бо үеде чораанывысты сагындырып турдулар. Бригада эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, мал чемин бүдүн чартык катап хөйнү белеткээн болду. Мал чемнери белеткээриниң шалыпчы айында Чумуртугнуң школачылар бригадазы районга бир удаа бирги, ийи удаа ийиги черни алгаш, шилчиир вымпел акша шаңналын ап, макталга четкен.

Бо чылын бригада 100 тонна чайгаар үнген сигенни мал чеминге белеткеп бээр кылдыр совхоз-биле керээ чарып алган. Август 10-га чедир 170 тоннаны белеткээн, 90 тонна силос салган, 10 тонна будук-бүрү кылган. Август 20-ге чедир хүлээлгезин ийи катап ажыр күүседирин планнап, өөреникчилер эртенден кара кежээге чедир тудунгур ажылдап турарлар. Ынчангаш Чумуртугнуң алаактарында сарааттар хүннүң-не немежип турар. Ол бригадада быжыглаан совхозтуң хоочун механизаторлары Эдуард Чукпанай, Аңгырбан Былдыйбан база-ла мал чеминиң белеткелинге идепкейлиг киржип, туруушкун чок ажылдап, хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер. Сараат салыкчылары Леонид Кээшпен, Роман Тамдын, Орлан Бучукай, Арзылаң Хомушку. Шолбан Бичике; сиген бөлүкчүлери Алдын-кыс Донгурбан, Людмила Баглат, Шончалай Шаңнаа,

Анна Кол болгаш өскелер-даа сөөруктуг ажылдап, өске эш-өөрүн хей-аът киирип, мал чеми белеткээриниң харыысалгалыг херээнге боттарының үлүүн киирип турарлар.

Бригаданың ажылдаарынга таарымчалыг байдал тургустунган. Оолдар, уруглар боттарының дерип кылган хову-турлаанда хонуп-дүжүп, чаңмайн доктаамал ажылдап турарлар. Совхоз аъш-чем-биле эки хандырып турар. Повар Лидия Комбукай уругларга амданныг чемни кылып берип турар. Сигенчилерниң хову-турлаанда бөдүүн спорт шөлү дериттинген. Олар волейбол, баскетболду, шыдыраа, шашкини ойнап турарлар.

Чумуртуг сигенчи бригаданың бригадири, Ий ортумак школаның башкызы Былаган Колович Танайбан бодунуп бригадазының дугайында мынчап чугаалаар болду:

— Чаңгыс бригада болуп алгаш мынчаар ажылдаарга совхоз бүдүрүлгезинге-даа, аныяктарның ажылга өөренип алырынга-даа ажыктыг болур-дур. Демниг, найыралдыг ажылдың түңнели хүн бүрү көстүп турар. Өөреникчилерниң ажылга харыысалгалыг, бот-боттарынга негелделиг болур чоруу чайгаар тургустунар. Кижилер бот-боттарын кады ажылдап турган билчип алыр деп дөрт чугаалап болур. Ооң аңгыда кижилерниң материалдыг сонуургалы, ажылдап алыр акшазы база сөөлгү черде эвес болгай. Ону база-ла өөреникчилерге билиндирер ужурлуг бис. Ынчангаш башкы кижи болганымда, ажыл үезинде камналга, шынар, бот-түне айтырыгларын өөреникчилерге чугаалап берип, практиктиг ажыл-биле холбаарын оралдажып, күш-ажыл дугайында чугааны чорудуп турар мен.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

ЧУРУКТА: өөреникчилер бригадазы мал чеминиң белеткелинде.

К. ЧООДУНУҢ фотозу.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ

Бай-Тайганың кызыл туктуг амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективи (начальниги Х. Бүлчүң) чыл планында көрдүнген 68 муң рубльдиң ачы-дуза чедирерин 72 муң рубльге күүседир болгаш чыл планын декабрь 25-те доозар, база 1986 чылдың баштайгы ийи айының планын партияның XXVII съездизи ажыттынар хүнүнге чедир күүседир деп бедиткен хүлээлгени алган.

Д. САЛЧАК.

Бай-Тайга район.

КЕДИЛИГ КЕЛИР ҮЕ ДЭЭШ ТИИЛЕЛГЕ

Москвада, Совет Армияның М. В. Фрунзе аттыг Төп бажыңынга болган эртем конференциязынга япон милитаризмни тиилээниниң түңнелдериниң болгаш ооң кичээндириглериниң, оларның делегейниң чаа дайынын болдурбазы дээш демиселге амгы үеде ужур-дузазының дугайында айтырыгларны чугаалажып көрген.

Милитаристиг Японияны тиилээниниң 40 чылынга болгаш делегейниң ийиги дайынының доозулганынга тураскааткан ол шуулганга көскү совет шериг начальниктери, билдингир төөгүчүлер, Япония-биле дайын киржикчилери, социалистиг чурттарның төлээлекчилери, Японияның, Индияның болгаш өске-даа чамдык күрүнелерниң депшилгелиг эртем болгаш хөй-ниити ажылдакчылары чыылган.

Японияга удур дайынче кирериниң дугайында Совет чазактың шиитпири бодунуң эвилелчи хүлээлгезин күүседир дээн чүткүл-биле чергелештир, ооң бодунуң ыраккы чөөн чүк кызыгаарларының айыыл чок чоруун хандырарының, Азияның дарлаткан улустарынга интернационалчы дузаны чедиреринң эргежок чугула турганы-биле тайылбырлаттынар деп, конференцияны ажыткан эге сөзүнге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизиниң оралакчызы академик П. Н. Федосеев чугаалаан. Ынчангаш Совет Эвилелиниң Ыраккы Чөөн чүкке төөгүлүг тиилелгези Японияның шериг машиназынга сөөлгү өлүмнүг согуг болганы-биле кады, ол Кыдаттың, Чөөн болгаш Мурнуу-Чөөн Азияның улустарының төөгүзүнге эргилделиг үе болган. Салым-хуузу япон милитаризмни тиилээни-биле сырый холбашпаан чаңгыс-даа чурт бо девискээрде чок деп хөөредиишкин чокка чугаалап болур деп, эртемден демдеглээн.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң Кол штавының начальнигиниң оралакчызы адмирал Н. Н. Амелько бодунуң илеткелинге милитаристиг Японияны тиилээниниң шериг-төөгү ужур-дузазының дугайын чугаалаан. Бис шуптувус фашистиг Германияны тиилээниниң дөртен чылын — ол тураскаалдыг болуушкунну байырлыы-биле демдеглээн бис деп, ол чугаалаан, ону совет улус, социалистиг дем каттыжылгазының чурттары, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен калбаа-биле демдеглээн. Москва болгаш Ленинград чоогунга төөгүлүг тулчуушкуннарга, Сталинград чоогунга болгаш Курск ээтпээнге, Днепрге болгаш Белоруссияга, Прибалтикага, Европаның шөлдеринге тулчуушкуннарга Совет Чепсектиг Күштер вермахтыны чылча шаап ашкан. Ынчалзажок фашизмге удур Европага кол тулчуушкуннар-биле делегейниң ийиги дайыны доозулбаан. Ыраккы Чөөн чүкке тулчуушкуннар уламчылавышаан турган. Япон империализмниң эжелел-дарлалының адаанга Кыдатка, Чөөн болгаш Мурнуу-Чөөн Азияга чүс-чүс миллион кижилер остап-ондаан хевээр. Милитаристиг Японияны чылча шаварынга антигитлерэжи коалицияның чурттарының канчаар-даа аажок улуг күжениишкиннери, Совет Эвилелиниң ол дайынга киржилгези негеттинген.

Совет Эвилели делегейниң ийиги дайынын дүрген доозар сорулга-биле, ук девискээрниң улустарынга хамаарыштыр интернационалчы хүлээлгезин медерел билип, бодунуң эвилелчи даалгазынга шынчы бараан болуп август 8-тиң кежээзинде даартагы хүнден эгелээш Япония-биле дайын байдалында турарын медеглээн.

Дайын эгелээш 25 хонуп турда, Япония чугаажок дүжүп бергениниң дугайынга актыга ат салган. Совет Чепсектиг Күштерниң ыраккы чөөн чүк кампаниязы бодунуң хемчээлиниң, ону чоруткан хуусаазының база эчис сорулгазының талазы-биле делегейниң ийиги дайынының эң-не чугула болуушкуннарының бирээзи болган. Ол совет дайынчыларның чайынналчак тиилелгелери-биле чергелештир, Азияның аңгы күштериниң туруужунга, ол девискээрниң чурттарының национал-хосталгалыг шимчээшкининиң оон ыңайгы хөгжүлдезинге шиитпирлиг салдарны чедиргени-биле онзагай.

Кыдатка, Кореяга болгаш Вьетнамга демократтыг болгаш социалистиг революцияларның тиилээринге Совет Эвилелиниң хостакчы ролюнуң төөгүлүг ужур-дузазының дугайын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Ыраккы Чөөн чүк институдунуң директору философия эртемнериниң доктору М. Л. Титаренко бодунуң илеткелинге чугаалаан.

Бистиң Тиилелгевис эрте берген чүүл эвес. Ол дээрге амгы болгаш келир үеге хамаарыжыр Тиилелге. Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 40 чылынга тураскаатканы байырлыг хуралга эш М. С. Горбачевтуң илеткелинден ол сөстерни оратор сагындыргаш, азия улустарының хосталга дээш демисели-биле Совет Эвилелиниң революсчу эп-сеткил каттыштырылгазы ол күрүнелерниң улустары-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың быжыг үндезинин салган деп чугаалаан.

Япон дайынзыракттарның дарлап-мөлчүп турганы чурттар хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту чедип алзын дээш Совет күрүнениң кылган күжениишкиннерин болгаш чидириин санаары берге. Чугаа болза чүгле ол чурттарның хосталгазының дугайында эвес, харын оларның чурттаар-чурттавазының, турар-турбазының дугайында болуп турган, ол дугайын конференцияга илеткелинге академик С. Л. Тихвинский айыткан. Милитаристиг Японияны Совет Эвилелиниң кедергей дүрген чылча шапканы социализмниң тиилеттирбес күштүүн база катап көргүскен болгаш делегей байдалынга, ылаңгыя Азияда байдалга канчаар-даа аажок улуг салдарлыг болган. Дайынга удур демиселди дайын эгелевээнде чорудар ужурлуг, ол дугайын делегейниң ийиги дайыны кичээндирип турар дел, илеткелчи демдеглээн.

Конференцияның киржикчилеринге Кубаның төлээзи М.-А. Ногалес байыр чедирген.

Конференцияга аңгы-аңгы секциялар ажылдаан.

(СЭТА).

Хереглел болгаш хандырылга

ЧЕЛЭЭШ ЧАЙЫННАЛЧАК БОЛУР

«Чайгы» болгаш «кыш» садып алыкчының негелдези янзы-бүрү болурун садыг ажылдакчылары эки билир. Күрүнениң универсалдыг магазининиң бир секциязының ажылын хайгаарап көрээлиңер: кара өңнүг пөстерниң чанынга ам кым-даа саадавас, ынчалза-даа ягаан-кызыл, ак-ногаан болгаш ак-көк өңнерлиг пөстер хаара туда берген. Ынчанмыже ол кылыгларның өңнери ындыг-ла хөй эвес. Чиик үлетпүрнүң бүдүрүлге черлеринге, чижээлээрге, пөс-таавы ажылдакчыларынга химиктерниң саналдап берип турар будуктарының өңнери ядыы деп садыгжылар хомудап турарлар.

1986—1990 чылдарда чоннуң хереглел бараалнарын бүдүрериниң телевилеттинген хемчээлдерин хандырар сорулга-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң ээлчеглиг хуралынга химиктиг волокнолар болгаш хендирлерни, синтетиктиг будуктарны, пөс-таавы бүдүрүлгезинге немелде чүүлдерни болгаш оларга чиг этти бүдүрерин хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни чүүлдүг деп көрген.

Пөс-таавы үлетпүрүнге будуктарны бүдүрүп турар нейысылалдың бүдүрүлге черлериниң бирээзинге СЭТА-ның корреспондентизи чораан. Хоорайның төвүнде турар Дербенев химия заводу — Москва үлетпүрүнүң хоочуну: ол чүс ажыг чыл туруп келген. Дужаар чүүлдерин долузу-биле хандырып, химиктер чыл бүрүзүнде чүс марканың 20 муң тонна хире будуктарын бүдүрүп үндүрүп турарлар.

— Ажылдың алыс түңнелдери ындыг. Ынчалза-даа ону чедип алыр дээш бис бүдүрүлгениң ассортиментилер талазы-биле деңдески чоруун үреп турар бис, а ооң-биле Чиик үлетпүр министерствозу чөпшээрежир ужурга таваржып турар. Заводта амгы үеде 28 технологтуг схемалар бар. Оларның санын бис улгаттырып шыдавас бис: ажылдаар шөл чедишпес. Ынчангаш будуктарның маркаларын солуп турган, чаңгыс эргилишкин үезинде оларның кайызының-даа чылда үндүрер хемчээлин барык бүдүрүп турар бис. Өске өң будурери-биле дериг-херекселдерни эде тургузарынга он хире хонук негеттинер, ындыг болганда чыл бүрүзүнде чаңгыс шугумга-ла бүдүн айны чидирер бис, пөс-таавы бүдүрүкчүлери херек будукту албайн баарлар. Ынчангаш бис планны күүседип турзувусса-даа, чагыкчы чогуур үезинде аңаа херек янзы-бүрү будуктарны албайн турар, а ындыг будуктар чиик үлетпүрге эргежок чугула — деп, бүдүрүлге чериниң кол инженери А. Серинбаев чугаалаан.

Эрги бүдүрүлге черинде ажыл кылбайн турбас. Ооң специалистериниң чуруктары-биле Бердичевтиң «Прогресс» деп химиктиг машина тудуушкун заводу эргижирей берген техниканы солуур дериг-херекселдерни бүдүрүп үндүрген. Ында амдызында эрги техника чаазындан хөй. Ынчалза-даа ол чартык-чамдык хемчеглер болур болгаш ажыл-херекти үндезини-биле өскертип шыдавас. Дөрт чыл дургузунда будуктар бүдүрерин адырда чаа тудуп турар бүдүрүлге черлериниң бирээзинге министерство дамчыдып бээр деп турар. Ындыг-даа болза, тудуг багай чоруп турар, ынчангаш эргижирээн бүдүрүлгени ажыглаар ужурга таваржып турар.

— Химия үлетпүрүнүң министерствозунуң сес бүдүрүлгези пөс-таавы үлетпүрүнге будуктарны ам берип турар. Продукцияны үндүрүп турарының хемчээлиниң талазы-биле бисте негелде чок. Ындыг-даа болза, ооң ассортиментизиниң талазы-биле айтырыг шыңгыы туруп турар. Эки шынарлыг, садып ап турар пөстерни бүдүрүп үндүреринге будуктарның бир муң хире маркалары негеттинип турар. Ада-чурт үлетпүрү амгы үеде чүгле 400 марканың будуктарын берип турар. Материалдарны шынарлыы-биле бүдүүрүнга херек немелде чүүлдер база чедишпес.

Сөөлгү үеде байдал элээн экижиир дей берген. Чижээлээрге, Тамбовтуң «Пигмент» каттыжыышкынында элээн каш эргежок чугула будуктарны бүдүрүп эгелээн. Чиг этти бүдүүрүнга депшилгелиг технологияны ажыглаары чүгле түңнел продукцияның бедик шынарлыын хандырып турар эвес, харын-даа чылыгның, энергокурлавырларның улуг камналгазын берип турар — деп, ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр министерствозунуң материал-техниктиг хандырылга эргелелиниң начальниги А. Голаджан чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң чүүлдүгзүнүп деткээн хемчеглери болза, адырның бүдүрүлге черлериниң күчүзүн өстүрер талазы-биле ажылдарны дүргедедиринге чугула идиг болур. Чараш болгаш быжыг будуктарны бүдүрүп үндүреринге чиг эттиң чаа хевирлерин ажылдап кылыры улам ыңай хөгжүлдени алыр.

А. ЧЕРНОВ,

СЭТА-ның корреспондентизи.

Москва.

Кышка белеткел кандыгыл?

ДҮМБЕЙ БАЖЫҢНАР, ДҮШТЕ ЧОК МОНТЁРЛАР

«Тувкоммунэнергонуң» Бай-Хаакта участогунуң сөөлгү үеде ажылы супараан. Мында кышка белеткел шуут чорбайн турар.

Бай-Хаак кодээ Советиниң депутады, ук участоктуң контролёру Мария Грязева бажыңнарга-даа, албан черлеринге-даа барып, энергия ажыглалының төлевирин контрольдап турар. Ооң кызымак ажылының түңнелинде, чамдык бажыңнарның чырыкты херек чок үеде кыпсыры, санакчыларның үрелиишкини эвээш таваржып турар апарган. Ынчалза-даа бо чүгле чаңгыс кижиниң күжениишкини-дир. Өске ажылдакчыларның ажылга хамаарылгазын сонуургап көрээлиңер.

Чедиишкин бүгү кижилерниң харыысалгазындан келир. Ийи-чаңгыс кижиниң күжениишкини турза-даа, коллективтиң күжүн план күүселдезинче, шала кыдыра черлерни, четпестерни ажып эртериниче мөөңневес болза, четпестерден чайлаары берге. Участоктуң начальниги Е. Чеплакиди кудумчулар аайы-биле электри энергиязын сайгарарын деңдески эвес доктаадып, шугумнарның септелгезин үезинде чорутпайн турарын айтыры чугула.

Электри энергиязының шын чарыгдалын, камналгазын чедип алырда, ажылдыг шын организастаарындан эгелээр болза эки. Хат хадыырга, чаъс чаарга, чамдык кудумчулар, бажыңнар караңгы хонар. Ол хиреде шугумнарның капитал септелгезин бо чылын эгелевээн-даа. Эрткен чылын 2 километр черге чагы кадаан. 20 ажыг кубометр чагы ыяштарын эккелген-даа болза, ону чонуп белеткевээн. Чагыларны каяа олуртурун безин тодаратпаан. Ынчангаш участок капитал септелге планын кеңгүс күүсетпээн. Чамдык херек ужурлуг шугумнарга база дегбээн. Дружба, Рабочая кудумчуларда ирик чагыларны солувайн турар. Чамдыктарын чүгле барып ушпазы-биле чаткыыштап каан.

Январь, апрель айларны санавайн, чүгле эки үе — май, июнь, июль айларны ап көөрге безин үрелиишкиннер эвээш эвес. Май 9-та удазын үзүлген соонда, хүнзедир чырык чок болган. Ооң ужурундан Советская кудумчузунуң чурттакчылары телевизор көрбээн. 14—15 хүннерде үш кудумчунуң чырыы чок турган. 25-тиң дүнезинде Садовая кудумчунуң чамдык бажыңнарынга энергия бердинмээн. Июнь 6-да, 15-те Советскаяде болгаш Комсомольскаяда чамдык бажыңнар ийи хүн караңгы турган. 18-тиң кежээзинде шуурган соонда өшкен чырык эртенинде 4 шакка чедир хыппаан. Ооң түңнелинде райпонуң кондитер цеги ажыл чок болган. Чоннуң булка кылыглары-биле ол хүннерде хандырбаан. Өске-даа бүдүрүлгелерге бо чылдагаан-биле туруушкун болуп турар.

Амгы үеде чурттакчы чоннуң амыдырал деңнели өскен. Кижи бүрүзү соодукчулуг, телевизорлуг, хеп чуур машиналыг. Олар электри энергиязы чокта ажылдавас. Чоннуң бо хомуданын база тоомчага албайн турарын айтып каалыңар.

Чамдык кудумчуларда бажыңнарның сайылгаан чырыы бүлүргей, күжениишкин чедишпези-биле радиоаппаратураларның ажылдаары багай болуп турар. Кудумчулар чырыдар лампочкалар кажан-даа хондур, хүнзедир хып турары элдептиг. Камналга дээш чурттакчы кижи бүрүзү туржур ужурлуг турда, электри энергиязы анаа-ла ажыглал чокк- үнүп турар. Удуртукчулар солчурга, байдал экижиир деп кордап турда, ажыл харын улам сандараан. Мурнунда турган участок начальниги В. Котеэти электри энергиязының камналгазын организаставаанны дээш ажылындан үндүрген. Ам Е. Чеплакиди база-ла дээштиг ажыл кылбаан. А күрүнениң хөреңгизи төтчеглеттинмишаан.

Ажыл шагын шын, чөп ажыглаары кижи бүрүзүнге хамаарылгалыг. Өске таварылгада оон негелдени күштелдирип, хемчег онаар апаар. Бо организацияда ажылды организастап, ажыл шагын канчаар эрттирип турарын көрүп көрээлиңер. Контролёр М. Грязева биле электромонтёр М. Хураган-оолдан өскелери ажылче келир, келбес, чок болза хүн чартыында орза-орар, хөңнү четкенде чоруптар. Ындыг турбуже, Е. Чеплакиди оларны «ажылдаан» деп табельде демдеглеп турар. Бодунуң күжү-биле ажылдаттынмаан халас акшаны олар ап турары ол. Ооң кадында немелде 30 хуу шаңнал база келир. Бир эвес ажылга арай деп шупту чыгып келген-даа болза, олар көзерлээр, даалылаар. Электромонтёр Е. Ананьин ажылче үнмейн арагалап келген, а шалыңын долузу-биле санадып алган. Ол ышкаш монтёр А. Котловтуң чеди хонук прогулу база төлеттинген. В. Кулумаевтиң майда үш хүн үнмээни дээш акшазын кезываан.

Участокта бот-боттарынга негелде чок, сандаргай байдал тургустунганы, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң аскап турары Е. Чеплакидиниң ажылды удуртуп билбези-биле, тоомча чок чоруу-биле тайылбырлаттынар. Кым канчаар ажылдап турарын коллектив кежигүннеринге дыңнатпайн, чарышты организаставайн, кижизидилге ажылын херекке албайн турары удуртукчу кижиниң ажылының стилинге дүүшпес. Харыысалганың кудулаанындан электри энергиязы-биле хандырылгада, ооң ажыглалынга четпестер бар. «Тувкоммунэнергонуң» удуртукчуларының контроль чок чоруу-биле бо участокта туразында важыhаашкыннар үргүлчүлеп турар.

Удуртукчу кижи өскелерге үлегер болур турда, Е. Чеплакиди арагалаашкынга удур демисел калбарганда безин июнь 12-де аажок ээзирик ажылга келген. Арагалааш ажыл шагы үскеннер В. Кулумаев, А. Котлов даргазының оларга дээп шыдавазын ажыглааш, ам-даа ажыг сугга хандыкшылырын уламчылап турар. Чижээ, В. Кулумаев июнь 19-та арагалааш, бүдүн чартык хүн ажылга келбээн. Июль 23-25-те ол база ийи хүн ажылче үнмээн. Ээзириктер сергедир черге удуртукчузу-биле кады А. Котлов киргеш, штрафтаткан.

Шак мындыг хажыдыышкынны кылып турда, участокта хөй-ниити организациялары, күш-ажылчы коллектив боду канчап анаа көрүп олурарыл деп айтырыг тургустунуп келир. Е. Чеплакиди апрельде-ле ажылдан үнер дугайында билдириишкин бижип каан турда, «Тувкоммунэнергонуң» директору В. П. Григорьев, төп энергорайон начальниги А. И. Ракович, районнуң удуртукчулары амга чедир хемчег албаан. Сөөлүндээзи хыналда үезинде четпестерни илередир хамаанчок «эки ажылдыг» деп мегe отчёттар берип турган болган. Күс дүжүп келген. Кыш даг артында эвес. А шугумнар септелгези шуут кылдынмаан. Өжегерээн дег энергия төтчеглээринге таарымчалыг байдалдар тургустунуп турар.

Бо участокка чыл дургузунда чаңгыс-даа бүдүрүлге хуралы болбаан. Ай, квартал планнарының күүселдезин коргузуг самбыразынга чырытпайн турган. Безин социалистиг хүлээлгe негелделери ажылдап кылдынмаан. Политкичээл, политинформация болгаш өске-даа масса-политиктиг ажылдар дугайында чугаалаан-даа ажыы чок. Улусчу контроль бөлүү, эш хуу суду ол хамаан чок профэвилел комитеди тургустунмаан. Райкүүском, «Тувкоммунэнерго» бо «аскап» турар участокту кичээнгейге ап, төтчеглекчилерни, чалгааларны хемчег алыр үези черле келген. Арткан үеде ажылды диргизип, кыш соогу дүшпээнде даштыкы ажылдарны кылбас болза, ирик чагыларның ужар, эрги проводтарның үстүр үези келген. Ам база-ла караңгы черге деңнеп кыпсыр ужурга таваржыр. Чурттакчы чоннуң хереглели-биле чергелештир бүдүрүлге черлери улуг когаралга таваржыр.

М. МОНГУШ,

Таңды районнуң улусчу контроль комитединиң кежигүнү.

ЭСТАФЕТАНЫ ДАМЧЫТКАН

СЭКП Төп Комитеди 1985 чылдың июнь 12-де «Клуб албан черлерин болгаш спорт оран-савазын ажыглаарын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаал хүлээп алган. Идей-кижизидилгелиг ажылга, чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринге ылаңгыя культура албан черлериниң ролюн ол доктаалда чугулалап демдеглээн.

Эрзин суурнуң культура ажылдакчылары ук чүүл-биле таныжып, ажылын чогаадыкчы ёзу-биле көрүп турар. Чоокта чаа район төвүнүң Культура бажыңынга «Сеткилдиң ханызындан» деп кежээни олар организастап эрттирген. Ону улус ажыл-агыйының бир чугула адыры болур кадык камгалалының ажылдакчыларынга тураскааткан.

Аңаа медицина ажылдакчызы К. О. Ламажап бодунуң эртип келген оруунуң дугайын чыылганнарга долчузу-биле таныштырган. 1943 чылдан бээр бо районнуң кадык камгалалында ажылдап турар, пенсияже үне берзе-даа, ол ажылын ам-даа үргүлчүлеви шаан. Ажыл берге болгаш күш четтинмейн турган, ламахамнар эмнелгеге удур бүдүү хөделип, чоннуң бажын төөредип турган. Ынчаарда суурга чүгле 13 оруннуг эмнелге бар.

Оон бээр дөрт он чылдар эрткен. Ол кыска үениң иштинде улуг чаартылгалар болган. Ам район төвүнүң эмнелгезинде дээди эртемниг 16, тускай ортумак эртемниг 71 ажылдакчы бар. Чаа эмнелгениң бажыңы ийи каът, ниитизи-биле 130 кижи чыдып эмнедир оруннарлыг, дарый эмчи дузазы чедирер дөрт автомашина база бар. Кежээге келген кижилер хоочуннуң чугаазын сонуургал-биле дыңнаан.

Амгы эмнелге коллективи интернационалчы, олар чаңгыс кижиниң ажы-төлү дег быжыг найыралдыг. Чоннуң хүндүткелин чаалап алган кижилерниң бирээзи — П. И. Тырышкина. Ол ажылдаарыбиле Эрзинге 1952 чылда келген. Дээди эртемниг акушер-гинеколог. Ооң ийи чыл мурнуу чарыында база бир аныяк кыс А. П. Головачева келген.

— 1960 чылдарда Булуң-Бажынга бичии эмнелге пунктузу турган. Меңээ, аныяк кижиге, чоң-даа бүзүревейн барбаайн, кандыг кончуг коргунчуг чоор, кызып-ла ажылдап көрейн — деп, бодап чорүп турганын Эрзинге ажылдап келгеннерниң бирээзи Тамара Артёмовна Дежитмаа база сактып чугаалаан.

Ол-ла үеде бир аныяк уруг база келген, ол болза — ам Антонина Николаевна Самдан. Үстүнде адаанывыс бистиң эки кижилеривис— Эрзинниң хоочуннары.

Тыва эмчи кадрларның саны өскен. Оларның билиг-мергежили база бедик. С. Норбу, К. Чамзырай оларны чон мактаар болгаш хүндүлээр. База ол ышкаш Г. Аракчаа, Р. Оюн, Е. Саара, М. Сагаачы, С. Аракчаа олар база эки ажылдап турар.

«Сеткилдиң ханызындан» деп кежээге элээн каш медицина ажылдакчыларынга шаңналдарны тывыскан. Ол кежээниң эстафетазын, база ол чижектиг кылдыр эрттирзин дээш, райпо ажылдакчыларынга дамчыткан.

А. ТАВА.

КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫНДА

Хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар херекке эки тура улусчу дружиналарның киржилгези улуг. Районнуң албан черлеринде, организацияларында болгаш бүдүрүлгелерде улусчу дружиналар төрээн суурнуң корум-чурумун быжыглаарынга тус-туста төлептиг үлүүн киириштирип турар. Чугула бо ажылды ажыл-агыйның өске айтырыглары-биле деңге шиитпирлеп турар коллективтер, удуртукчулар бар. Чижээ, септелге-тудуг участогунуң, № 1070 КМК-ның, Сельхозтехниканың, Курбанкының, Тес-Хем ыяш ажыл-агыйының, район эмнелгезиниң улусчу дружиналарының ажылы эки. Ук коллективтерде тургустунган дружина штабтарының оларның ажылының дээштиин чедип алырынче, дежурнуйлаашкыннарны график ёзугаар доктаамал чорударынче улуг кичээнгейни угландырып турары эки. Ооң-биле кады «Кызыгаар», «О. Шынаа» совхозтарның дирекциялары дружинниктерниң ажылын эки организастаан. Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур алдынып турар хемчеглерге дружинниктер идепкейлиг киржип турар.

М. ТИРЧИН.

Көреяны япон эжелекчилерден хостааның 40 чылы

АЛДАР БҮРГЭЭН ДӨРТЕН ЧЫЛДАР

КОН ДИН ТХЭ, КУДР-нуң Административтиг Чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы.

Төрээн чуртунуң хосталганындан бээр 40 чыл болган оюн Көрей Улус-Демократтыг Республика бөгүн байырлалдыы-биле демдеглеп турар. Көреяның япон колониалдыг дарлалдан 1945 чылдың август 15-те хосталганы — бистиң улустуң маадырлыг Совет Армия-биле Көреяның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының дайынчы найыралының быжыг херечизи болган.

Совет дайынчыларның Көреяны хостаары дээш демиселге эрес-маадырлыг чоруун бистиң улус сактып чоруур. Делегейниң ийиги дайынының чылдарында гитлерчи фашизмге удур демиселге эң-не хөй бергелерни эрткен Совет Эвилели Европага фашист агрессорларны узуткап чок кылгаш, Японияга удур дайынны чарлааш, япон империализмге согугну таварыштырып, бистиң чуртувустуң катап тургустунарынга улуг дузаны чедирген.

Көреяның хосталгазы дээш демиселге чүс-чүс совет офицерлер болгаш солдаттар амы-тынын бергеннер. Совет шериглерниң маадырлыг чоруунуң дугайын Пхеньянда Моранбон дааның кырында Хосталганың тураскаалы кезээмөңгеде сагындырып турар.

Август 15-те бистиң чуртувустуң хосталганы болза бистиң чуртувустуң төөгүзүнге болгаш бистиң улустуң салым-чолунга төөгүлүг улуг болуушкун болган. Ол—бистиң улузувустуң бот-тускайлаң, хамаарышпас чорук болгаш социализм дээш демиселинге чаа үе-чаданы ажыткан.

Хосталырының мурнунда Корея болза, чыдып калган, колониалдыг, чартык феодал тургузуглуг чурт турган. Ооң чону эрге-шөлээ чок, дарлалдың адаанга чурттап чораан. А чурттуң экономиказы эң чыдып калган байдалга турган. Амгы үениң депшилгелиг амыдыралындан Корея ыракта чыдып калган турган; дээди өөредилге чери чаңгыс-даа чок, чоннуң хөй кезии үжүк бижик билбес турган.

Чуртунуң хосталганы-биле холбаштыр бистиң улус япон империализмниң чартык чүс чыл чыгыы уламчылап келген колониалдыг дарлалындан хосталган. Беш муң чыл төөгүлүг Корея чечектелиишкинниң оруунче кирген.

Төрээн чуртувустуң хосталганының соонда, революцияның штавы болгаш улусчу эрге-чагырга — Көреяның Күш-ажылчы партиязы тургустунган, улусчу чепсектиг күштер быжыгып, тургустунган. Аңаа хамаарыштыр улус-демократтыг революцияның сорулгалары, ооң иштинде — чер реформазы болгаш үлетпүр бүдүрүлгелерни национализастаары чедиишкинниг боттанган.

Ынчалза-даа бистиң улустуң тайбың күш-ажылы түр када соксаттынган. Көрей Улус-Демократтыг Республиканы боой тудары-биле америк империалистер болгаш оларның талалакчылары 1950 чылдың июнь 25-те чепсектиг халдаашкынны кылганнар.

Америк империалист-агрессорларга удур үш чыл дургузунда үргүлчүлээн Ада-чурттуң хостакчы дайынының, бистиң улус партияны долгандыр улам сырый каттышканының түңнелинде маадырлыг демиселди чорудуп, 1953 чылдың июль 27-де төөгүлүг тиилелгени чедип алган.

Колдуунда-ла сандараан экономиканы дайын соонда кыска үениң дургузунда катап тургускан, бүдүрүлге хамаарылгаларының социалистиг чаартылгалары катап тургустунган. Ооң түңнелинде Көрея социалистиг индустриалдыг, күчүлүг күрүне апарган. Көрей черде күчүлүг национал экономика тургустунган, үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли дыка улгаткан. 1946 чылдыынга деңнээрге үлетпүр продукциязының нийти хемчээли бөгүн 400 катап, үрезин чыылдазы 1946 чылда 1,9 миллион тонна турганындан 1964 чылда 10 млн. тонна чедир өскен.

Культура талазы-биле база улуг өскерилгелер болгулаан. Бөгүнгү Көреяда 216 дээди өөредилге черлери, ооң иштинде — Ким Ир Сен аттыг университет, Ким Хен Чжик аттыг пединститут, Ким Чак аттыг политехниктиг институт бар. Техникумнар саны 500 четкен. Национал интеллигенцияны дыка хөйнү белеткээн. Бистиң чуртувус чаа-ла хосталган турда, техниктиг он-он ажылчыннар болгаш специалистер турган болза, ам оларның саны 1,25 миллион кижи четкен. Ынчангаш национал кадрлар талазы-биле айтырыг бүрүнү-биле шиитпирлеттинген.

Ажылчы чоннуң кадыкшылының дугайында айтырыгже кол кичээнгейни улусчу эрге-чагырга угландырып турар. 1945 чылда турганы-биле деңнээрге, эмнелге албан черлериниң саны 50 ажыг катап өскен. Амгы үеде чуртта 10 муң чыгыы эмнелгелер, поликлиникалар, амбулаторияяр болгаш медпунктулар бар. Ажылчы чоннуң кадыкшылын быжыглаарынга 120 санаторийлер болгаш курорттар бараан боол турар. Кадык камгалалдың хөгжүлдезиниң түңнелинде, кижилерниң назы-хары 36 чылга узаан азы амгы үеде ол 74 хар болуп турар.

Чоннуң амыдырал байдалының улам чаагай чоруун чедип алыры — Көреяның Күш-ажылчы партиязының болгаш республиканың чазааның дээди принциви болуп турар. Чоннуң амыдырал байдалын улам экижидери-биле сөөлгү чылдарда дыка хөй ажылдар кылдынган. Чижээлээрге, үлетпүр бараанарының чамдык хевирлеринге өртектерни чиигеткен, ажыл төлевири доктаамал өзүп турар. Чурттакчы чоннуң кижи санынга онаашт ыр национал орулга талазы-биле КУДР делегейде бирги черлерниң бирээзинде. Чижээлээрге, чурттакчы чоннуң кижи санынга онаштыр национал орулга 1979 чылда 1920 доллар болган.

Бистиң чуртувусту япон эжелекчилерден Совет Арминың хостааныңдан бээр 40 чыл эрткен. Ынчалза-даа Көреяның чонунуң чамдызы ол хосталганы амга чедир албаан. Каттышкан Штаттар колдуунда-ла 40 чыл дургузунда Мурнуу Көреяны эжелелинде туттупушаан болгаш чаңгыс аай көрей нацияны «ийи Корея» кылдыр кезээде чарарын чедип алырын кызыдып турарлар.

Көреяның Күш-ажылчы партиязы болгаш республиканың чазаа чуртту тайбың ёзу-биле каттыштырарының сорулгазын салып келген. Эрткен чылын, чижээлээрге, бистиң партиявыс болгаш чазаавыс КУДР-нуң, АКШ-тың болгаш Мурнуу Көреяның аразынга үш талалыг чугаалажыышкыннарны чорударының дугайында чаа саналды идип үндүрген. Ооң кол-ла сорулгазы болза, Көрей чартык ортулукка дүшкүүрлүг чорукту кошкадыр болгаш дайын айыылын чайладыр, аңаа үндезилээш, чуртту тайбың арга-биле каттыштырарының аргаларын чедип алыры. Соңгу болгаш Мурнуу Көреяның аразынга парламентилерниң чугаалажыышкыннарын чедип алыр талазы-биле инициативаны КУДР бо чылын идип үндүрген.

КУДР-нуң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының кол принциви болза, Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг акы-дуңма чурттар-биле найыралды, кады ажылдажылганы улам калбартыры. Каяа-даа каттышпаан чурттар-биле, «үшкү делегейниң» чурттары-биле бөмбүрзектиң тайбыңга ынакшылдыг чурттары-биле болгаш улустары-биле найыралды, эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаары дээш бүгү күштү ол салып турар.

Бистиң республикавыс бөгүн делегейниң 100 ажыг чурттары-биле дипломаттыг харылзааларны тудуп турар. Бистиң чонувус Совет Эвилелин бодунуң хостакчызы болгаш ынанчыы кылдыр көрүп, үнелеп четпес улуг дузазы дээш, Көреяны хостаарының херээнге улуг үлүг-хуузу дээш совет улуска, Совет Арминың дайынчыларынга өөрүп четтиришкинниң сөстерин сөглеп турарлар. СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырын, партияның XXVII съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражырын бистиң улузувус совет улуска сеткилиниң ханызындан күзеп турар.

(ЦТАК—ПМА).

Пхеньян.

Индия Республиканың хамаарышпас чоруунуң 38 чылы

ТАЙБЫҢНЫҢ, ЧААГАЙ ТУРА-СОРУКТУҢ ДЕМДЕКТЕРИ

ССРЭ-ниң болгаш Индияның аразынга Тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге от салганының 14 чылынга база хамаарышпас Индияның 38 чылынга тураскааткан ай—совет-индий найыралдың чаңчыл болган айынга тураскааткан ай бо хүннерде бүгү Индияда эртип турар.

Делегей аренназынга ол быжыг ат-алдарны чаалап ап, санал-оналын бүгү делегейде дыңнап турар улуг күрүне болу берген.

Бо үениң дургузунда күш-ажылга хандыкшылдыг индий улус алызындан аажок улуг чедиишкиннерлиг апарган. Индияның массалыг информация чепсектериниң калбаа-биле парлап турары статистика санмедээлери харын ол дугайын чугаалап турар. Национал орулга үш ажыг катап, үлетпүр продукциязының хемчээли — алды, тараа чыылдазы — үш катап өскен.

Дж. Нерунуң айыткан хамаарышпас экономиктиг хөгжүлдениң угланыышкынының ачызында чурт ол чедиишкиннерни чедип алган. Күрүне секторy бирги черге ниң рольдуг. Бөгүн ол бүдүрген каңның 70 ажыг хуузун, нефть тывыжының болгаш ону сайзырады ажылдааның 100 хуузун, хөмүр-даштың барык 100 хуузун, ажылдап үндүрер электроэнергияның 85 хуузун берип турар. Бодунуң үлетпүрүн тургузуп болгаш ону чаартып алырда Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга улуг рольду ойнап турар.

«Даг-тывыыш, металлургия болгаш машина тудуушкун үлетпүрүн тургузарда ССРЭ онза чугула салыышкынын киирген. Ол дузаламчыны төлептиг ёзу-биле бедик үнелеп турар бис» деп, Москва шөлдериниң бирээзинге бо чылдың майда Индира Гандиниң адын тыпсырынга тураскааткан байырлыг ёзулалга премьер-министр Раджив Ганди чугаалаан.

Ооң ачызында Индия продукцияның дыка хөй хевирлеринге национал экономиканың херегрелин хандырары-биле чергелештир, оларны экспортче үндүрерин база көвүдедип турар.

Бхилаиде, Бокарода, Корбеде, Нарчиде, Хардварда, Дургапурда болгаш өске-даа хоорайларда бүдүрүлгелер совет-индий найыралдың демдектери болу берген. 30 чылы 1985 чылдың февральда болган ийи талалыг экономиктиг кады ажылдажылганың ачызында чуртта улуг 58 үлетпүр болгаш өске-даа объектилер тургустунган, а 30 хире бүдүрүлгелер төлевилээшкиниң болгаш тудуушкунуң үе-чадазында турар.

А бо чылдың майда Р. Гандиниң Москвага албанның аянчоруун кылып чорааның үезинде 2000 чылга чедир садыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың кол угланыышкыннарының дугайында база Индияга чамдык чугула объектилерни тургузарынга экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылга дугайында ат салдынган дугуржулгалар ийи талалыг харылзааларга улуг идигни бээри чугаажок.

Совет специалистерниң деткимчези-биле туткан заводтар Индияның шоюнуң болгаш каңының 40 чыгам хуузун, металлургия продукциязының барык 80 хуузун, даг-шахта продукциязының 40 ажыг хуузун, энергетика дериглериниң 55 ажыг хуузун бүдүрүп турар. Олар чүгле ажыл-агыйжы эвес, харын социал улуг ужурдузалыг. Ынчалза-даа чурттуң социал болгаш экономиктиг берге айтырыглары ам-даа хөй. Ол сорулгаларны шиитпирлеп алырынга иштикигедаа, даштыкыга-даа тайбың эржок чугула деп, Р. Ганди каш удаа медеглеп келген. Каяа-даа каттышпастар шимчээшкиниң үндезилекчилериниң бирээзи хамаарышпас Индия ынчангаш харын тайбыңны күзээр. Индияга удур дайынны каш удаа эгелеп келген кожазында Пакистанның шериг күчүзү АКШ-тың дузазы-биле дүрген темпилиг өзүп орар. Даштыкыдан деткиттирген янзы-бүрү дерзии организациялар база хөделип турар.

ССРЭ-ниң болгаш Индияның улустарының холбаштырган найырал үелерниң шылгалдазын тудуп эрткен болгаш шагдан бээрги быжыг чаңчылдарлыг, ол найырал Азияга болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарынга чугула салыышкынны киирип турар деп, хөй-ниитичи кескү ажылдакчы, «Улустар аразынга тайбыңны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шаңналының лауреады Аруна Асаф Али индий найысылалдың хөй-нийти хуралынга медеглээн.

Тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээ дайын кыжаныынга удур демиселди идепкейжидериниң эрге-ажыктары-биле дүгжүп турар деп, Махараштра штаттың чуртталга тудуунуң министри В. Субраманиам хөй-ниитиниң Бомбейге болган хуралынга медеглээн. Совет Эвилели биле Индия тайбың дээш, делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дээш, боо-чепсектерни, хамыктың мурнунда ядролуг чепсекти, эндере бүдүрерин, ындыг чепсекти космос делгеминге нептередир чорукту болдурбас дээш кады туржуп турар деп, ол айыткан. Делегей реакциязының күштериниң чимзениишкиннеринге удур совет-индий керээ Индияның айыыл чок чоруунуң идегелдиг магадылалы болу берген деп, индий журналист Р. К. Караджиа демдеглээн.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢГА КЫЖАНЫЫШКЫН

«Сагышсырап дүвүрээн эртемденнер эвилелиниң» даргазы, АКШ-тың Эртемнерниң национал академиязының кежигүнү, профессор Генри Кендаллдың «Сылдыстар дайынының» америк программазының дугайында интервьюзун барыын-германа «Дойче фольксцайтунг» солун парлаан.

Бо чылдың май айда АКШ-тың Эртемнерниң национал академиязының 700 ажыг кежигүнү, оларның аразында Нобель шаңналының 54 лауреады космосту милитаризастаары-биле холбашкан бүгү-ле хемчеглерни боттандырарын соксадырын негээн үгүулганы АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң чазактарынче чоруткан. Ол интервьюну долчулап парладывыс.

— Президент Рейганның чугаазы-биле алырга, шуут-ла камгалал ужур-дузалыг болуп турар болгаш АКШ-тың чүгле айыыл чок чоруунга бараан болур янзылыг космостан согуушкун бээр чепсектиң системазын ажылдап кылырынга чүге удур силер деп, космосту шериг сорулгаларга ажыглаар айтырыгларны шоолуг сайгарып билбес «ортумак американ кижиге» чүү деп харыылап болур силер, профессор Кендалл!

— Рейганның администрациязының ажылдап кылганы «сылдыстар дайынының» программазы АКШ-тың болгаш ооң эвилелчилериниң айыыл чок чоруунга бичии-даа магадылал бербес. Космостан согуушкун бээр чепсек боду камгалал чепсек болуп санаттынмас. Ол сыр өске сорулгаларга бараан болур.

Камгалал системазын хөгжүдери-биле чергелештир АКШ-та шавар халдаашкын чепсектериниң курлавырын калбартып турар факт-барымдаазы тайбыңның херээнге база айыылдыг болуп турар. Баштайгы согуушкунуң ядролуг чепсектиг улуг эвес камгалал системазы безин ССРЭ-ге-даа болгаш бүгү кижи төрелгетенге-даа айыылдыг болуп турар.

— Ындыг долу эвес камгалал системазының тургустунарының хуусаазын ам тодарадып болур бе!

— Ынчан-мынчан болу бээр деп чугаалаары берге. Улуг эвес хемчээлдиг, кошкак камгалал системазы чоокку 10—20 чылдарда, мээң бодап турарым-биле алырга, тургустуна берип болур. Ынчалзажок херектиң ужуру чүдел дизе, Рейганның программазы чарлаттынган болгаш ону күүседир талазы-биле хемчеглер боттанып эгелээн хүнден бээр кижи төрелгетенниң кырынга «сылдыстар дайынының» айыылы диргели берген болгай...

— «Сагышсырап дүвүрээн эртемденнер эвилели» «сылдыстар дайынының» программазынга удурланган үгүулганы үндүрген болгай. Америк эртемденнер чепсектиң кандыг-бир системазынга бир дугаар удурланып турары бо ирги бе, чугаалап көрүңерем!

— Ийе, бир-ле дугаар удурланып турары бо. АКШ-тың Эртемнериниң национал академия кежигүннериниң чартыктан хөй кезии бистиң үгүулгавыска ат салганнар. Амгы үеде оларга элээн каш чүс-чүс, оларның иштинде Нобель шаңналының америк лауреаттарының хөй кезии база немешкен.

— «Сылдыстар дайынының» айтырыгларын эртемденнер сонуургап көрген турар ужурлуг деп, чүге ынчаар санаар силер!

— «Сылдыстар дайынының» программазының хөгжүлдези эртем-техниктиг депшилгеден хамааржыыр. Ынчангаш ол айтырыг талазы-биле боттарының бодалдарын эртемденнер чугаалаар бүрүн эргелиг.

— Силерниң үгүулгаңарны калбак хөй-нийти болгаш парлалга канчаар хүлээп алганыл!

— Колдуунда-ла аажок чүүлдүгзүнүп хүлээп алган. «Сылдыстар дайынының» программазынга хамаарыштыр америк улус ханы угаан-сарыылдыын илергейлээн деп, хөй-ниитиниң санал-онал айтырыышкыны көргүскен. АКШ-ка айтырыгга харыылааннарның хөй кезии «сылдыстар дайынының» планнарынга удур болган.

— «Сылдыстар дайынының» программазынга Европаның киржиринге удур туржуп турарлар европейжилерге ийиги чергениң айтырыы кылдыр бадыткап турар. Ол шын бе!

— Ийе, ол кончуг шын.

— Космосче чепсекти үндүрерин ийи талалыг хоруурун сагыырын контрольдаары болдунмас деп Рейганның администрациязы бадыткап турар.

— Ол шын эвес чүве-дир. Космиктиг чепсекти хоруур дугайында керээге ат салдынган туруп болур. Чепсектиң улуг-улуг системаларын сайгара тургузары болгаш ону шенээри чажыртынмас. Космостан согуг бээр чепсекти хоруур дугайында дугуржулганы чарып ап болур, ону контрольдаары база берге эвес. Ындыг керээ ССРЭ-геда, АКШ-ка-даа таарымчалыг болгаш чардынган-даа туруп болур дээрзинге быжыг бүзүрелдиг мен.

— Космиктиг чепсекти хоруур дугайында дугуржулганы чедип алыры ам-даа орай эвес деп санап турар силер бе!

— Ийе, космостан согуг бээр чепсекти хоруп болурунче Совет Эвилели улуг сонуургалды илергейлеп турар деп бодаар мен. «Сылдыстар дайынының» программазы чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле чүгле келир үеде чугаалажыышкыннарны чорударын үзеринге эвес, а амгы үеде бар дугуржулгаларны үзеринге кыжанып турар. Бир эвес АКШ «сылдыстар дайынының» программазының дугайында айтырыглар талазы-биле эң сарыылдыг политиканы чорударын илергейлевес болза, ам болуп эртип турар чугаалажыышкыннар кандыг-даа боттуг чүүлге чедирбес дээрзин ССРЭ билиндирген.

(ПМА).

![БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

Тиррен далайда Капри ортулук 1906—1913 чылдарда аңаа чурттап турган Максим Горькийниң болгаш 1908 болгаш 1910 чылда пролетариаттың улуг чогаалчызынга аалдап чораан В. И. Ленинниң аттары-биле холбашкан болгаш Совет Эвилелинде улуу-биле сурагжаан. Капри хоорайның улуг үнелиг чүүлдериниң аразында В. И. Ленинге тураскаал болгаш орус чогаалчының ынчан чурттап турган бажыңы болур.

ЧУРУКТА: Капри хоорайның нийти хевири.

М. ХОХАРИНАНЫҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

ИМПЕРИАЛИЗМНИҢ КИНЧИЗИН ҮЗЕ ШАВАР

Гаванага империализмге удур хемчеглерниң бирээзи улуг болуушкун болган — Латин Американың болгаш Кариб бассейниниң күрүне, политиктиг болгаш хөй-нийти ажылдакчылары ук диптиң чурттарының даштыкы чурттарга өрезиниң айтырыгларын чугаалажып көөрү-биле чыылган. Ол дээрге эң-не амыдыралчы эргежок чугула айтырыг болуп турар, ону шиитпирлээриңден латин-америка чурттарының улустарының чурттаар-чурттавазының дугайы хамааржыыр. Кадык камгалалының пан-америк организациязының медээлерин ёзугаар алырга, аштан Латин Америкада чылдың-на бир миллион уруглар өлүп турар, а ол дээрге даштыкы монополияларның, бир-ле дугаарында америк монополияларның үптээшкиннериниң түңнелинде ук чурттарның ядараанының дорт уржуу-дур.

Америк капитал Латин Американы деңэргелиг эвес экономиктиг харылзаалар болгаш өрелер-биле боой тудуп алган, ооң түңнелинде канчаар-даа аажок хөй түңнүг акша-хөреңги монополияларның сейфтеринче кирип турар.

Чижээ, 1980 чылдан 1983 чылга чедир капиталистиг күрүнелерден латин-америка чурттарынче саң-хөө хөреңгилерниң кирери 30,2 млрд. доллар турганындан 3,2 млрд. доллар чедир азы барык он катап кызырылган, а чээлилер дээш хуу төлээри болгаш даштыкы монополияларның арыг орулга алыры барык ийи катап көвүдээн. Ооң түңнелинде Латин Америкадан сайзыраңгай капиталистиг чурттарже саңхөө курлавырларының барып турары барык 30 млрд. доллар четкен, а латин-америка чурттарының өрези 360 млрд. доллар чедир өскен.

Ындыг мөлчүүшкүннүң түңнелинде латин-америка чурттарының нийти национал продуктузу үргүлчү кызырлып келген — 1981 чылдан 1983 чылга чедир нийти дипти алыр болза ол ортумаа-биле 2,8 хуу кызырылган, ындыг кызырлыышкын Бразилияда — 5,8 хуу, Боливияда — 15,6 хуу, Аргентинада — 9 хуу, Уругвайда — 13,9 хуу дээш-ле баар. Гавана чөвүлел хуралынга демдеглээни ышкаш, ооң түңнелинде Латин Американың чурттарында ам 110 миллион долу азы кезик ажыл чок кижилер бар болуп турарынга база америк империализм буруулуг.

Ужуражыышкынга чуве чугаалаан Кубаның удуртукчузу Фидель Кастро мынча деп демдеглээн. «Латин Американың чурттарының даштыкыга өрези дээрге империализмниң тывылдырганы рак аарыының ыжыы-дыр, оон чүгле операция дузазы-биле адырлып ап болур. Өске арганы мен көрбейн-дир мен. Бо идеядан дашкаар чүүлдер боттуг чүүлге дүүшпес».

Гавана шуулганының киржикчилери Каттышкан Штаттарның, Делегейниң валюта фондузунуң болгаш Вашингтоннуң чагыргазында турар өске-даа саң-хөө организацияларының үптекчи политиказын бир эп-сеткилдиг буруу шапкан. Олар даштыкыга чөптүг эвес өрени төлээринден ойталаарын шиитпирлиг негээн болгаш делегейге экономиктиг чаа, чөптүг чурумну тургузары дээш демиселге диптиң чурттары бир демниг хөделиринче кыйгырган.

Г. ШИШКИН.
(СЭТА).

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелиниң аразынга садыг-экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдери чугула деп америк «Шелмар импортс» компанияның баштаар чериниң даргазы Шелли Зейгер медеглээн. Компанияның ССРЭ-ден садып алган бараанн арының делгелгезин Нью-Йорк хоорайда ажыткан.

Совет Эвилелиниң даштыкы садыг организациялары-биле бистиң компаниявыс кады ажылдажылганы 1977 чылдан бээр чорудуп турар деп, Ш. Зейгер чоокта чаа СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң аразында хөй ылгалдар бар. Ынчалзажок бистиң чурттарывыс таарымчалыг харылзааларны тудар ужурлуг деп, ол демдеглээн.

КОЛОНИАЛДЫГ ПОЛИТИКАГА УДУР

ЛОНДОН. (СЭТА). Британ эрге-чагыргаларның Ольстерге колониалдыг политиказынга удурланыышкынның массалыг чыскаалы Соңгу Ирландияның административтиг төвү —Белфаст хоорайга болган. Можунуң католик чүдүлгелиг чонунуң 10 муң ажыг төлээлекчилери хоорайның кудумчуларынга чыскаалган болгаш Соңгу Ирландияга хамаарыштыр Лондоннуң шаажылакчы, колониалдыг политиказынга шыңгыы удурланыышкынын илергейлээн.

Чыскаал болган черже хөй шериглерни болгаш полицейжилерни ыдалаан. Шериглер машиналары Белфастың хөй кудумчуларын дуглай туруп кан. Хоорайның кырынга шериг вертолёттары чоруп турган.

Массалыг база бир чыскаал Соңгу Ирландияның ийиги улуг хоорайынга — Дерриге болган. Чыскаалганнарны тарадыр сывырары-биле айыыл чок черниң күштерин ыдалаан. Чыскаалганнарны олар пластиктиг октар-биле боолаан. Полицейжилерниң дерзии үглединге харыы кылдыр чыскаалганнар оларны дажап, машиналарны аңдара идип, кывар чүүлдүг шилдер-биле соккан нар. Полицейжилерниң болгаш чыскаалганнарның аразынга сегиржип алыышкыннарның түңнелинде хөй кижи балыглаңган, чыскаалдың элээн каш киржикчилерин тудуп хоругдаан.

Ольстерде дүшкүүрлүг байдал хевээр. Можунуң социал-экономиктиг чидиг айтырыгларын англи чазак херекке албайн турар. Каржы күштү чазак ажыглавышаан, хамаатыэргелер дээш демиселчилерни дерзии ёзу-биле базып турар. Англи чазактың колониалдыг политиказының түңнелинде 2,5 муң кижи өлүрткен, барык 30 муң кижи балыглаттырган. М. Тэтчерниң чазаа колониалдыг каржы политикадан ойталавайн турар.

ЧАЙГЫ ДЫШТАНЫЛГА ЧОРУП ТУР

Кызыл—Сарыг-Сеп оруунуң 20 дугаар километриниң чоогунда солагай талаже ээп чоруткан орук хемче үтлээш, долгандыр арга-ыяш бүргээн, делгем девискээрлиг пионер лагеринге чедирип келир. Ооң улуг эжиктиң аксында «Ю. Гагарин аттыг пионер лагери» деп чараштыр бижээн болгаш «Кирип моорлаңар» деп чалаан.

Эртенгиниң чеди шак үжен минута. Лагерьниң төвүнде пионерлер тураскаалының чанындан медээчиниң эдискизи чаңгыланган соонда, беш минута хире болганда ак-ак хөйлеңнерлиг, кызыл галстуктарлыг пионержи оолдар, кыстар боттарының чурттаар корпустарының чанынга чыскаалыптылар. Күш-культура башкызы Михаил Мижит-Доржу эртенги гимнастикаже үнүп келген бүгү лагерьни командылап алгаш, Каа-Хемниң чараш эриктериниң бирээзинге эккелди. Пионерлер эртенги гимнастиканы меңнаары-биле эгеледилер. Оларның сергек, чиик деп чүвезин магадавас аргажок, сула шимчээшкиннерни тода, чаңгыс аай кылып турарын көөрге, чараш-ла-дыр!

— Эртенги гимнастика доозулду, чемнеринге белеткеңиңер! — деп, команданы башкы берген соонда, уруглар, оолдар корпустарынче хөглүг коннуг чоруптулар.

— Лагерьниң хүн чуруму — уругларның күш-дамыр дадыгыышкынынга, күш-культура, кадыкшылга ажылын чорударынга таарымчалыг кылдыр тургустунган-дыр — деп, күш-культура башкызындан айтырып, сонуургадым.

— Бо пионержи чайгы сезонда бистиң Юрий Гагарин аттыг пионер лагеринге барык муң хире школачылар дыштанып, кадыын экижидип алганнар. Чайгы үеде школачыларның дыштанылгазын организастыг, ажыктыг кылдыр эрттирери — бистиң кол сорулгавыс. Ынчангаш чаа өөредилге чылынче кирер бетинде школачы бүрүзү эки дыштанган база күш-дамыр талазыбиле дадыккын турарын чедип алыр дээш бистиң пионер лагериниң башкылар коллективи ол талазы-биле чамдык ажылдарны кылып чоруткулаан.

— Чижек кылдыр чүнү айтып болур силер?

— Спорттуң чамдык хевирлеринге лагерь спартакиадазын чоокта чаа эрттирген бис. Аңаа 6 отряд шуптузу киришкен. Ол спартакиаданың программазында спорттуң волейбол, баскетбол, хүреш, эстафета, узунун халыыры база стол теннизи дээн ышкаш массалыг хевирлери кирген. Бисте школа назыны четпээннер бөлүү база ажылдап турар. Ол бөлүк скакалкага мергежилгелер кылырынга киришкен. Спартакиада организастыг эрткен — деп, башкы М. Мижит-Доржу кысказы-биле харыылады.

Мен ооң-биле кады лагерьниң спорт шөлүнүң дериттингенин сонуургап, көрүп чордум. Делгем аянда спорт комплекизин тургусккан болгаш дериг-херекселдерни аңгыаңгы будуктар-биле чараштыр будаан. Спорт комплекизинде волейбол, баскетбол база футбол ойнаар шөлчүгештер, чиик атлетикага болгаш нити күш-дамыр белеткели чорудар комплексти школачылар доктаамал ажыглап келгеннер.

Ю. Гагарин аттыг лагерьниң пионерлери кожазында В. Дубинин аттыг болгаш «Строитель» пионер лагерьлеринче спортчу аалдаашкынны график ёзугаар чорудуп, маргылдааларны эрттирип турганнар. Ындыг оюннарны организастаарын башкылар Олег Даваа, Лидия Строгова, пионерлер Улуг-Хемниң Арыскандан Аяс Айыр-Санаа, ол-ла районндан Эдик Дыртык-оол, Чадаанадан Шолбан Ховалыг, Өвүрден Хеймер-оол Кыргыс болгаш оон-даа өскелер кызымак чорудуп турар.

Пионержи хөглүг чай удавас доостурунче чоокшулаан. Ынчангаш ооң байырлыг хагдынышкынында болур күш-культуржу хемчеглерге болгаш янзы-бүрү спортчу маргылдааларга белеткелди пионерлер чорудуп эгелей бергеннер.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТАРДА: лагерьде эртенги гимнастика; баскетбол оюну.

Авторнуң фотолары.

«ДАМЫРАК» ЛАГЕРЬДЕ

Аянгатыда совхозтар аразының «Дамырак» пионер лагери бирги сезонда уругларның дыштанылгазын эки организастаан. Бо лагерь республикада совхозтар аразының тос пионер лагерьлериниң аразында социалистиг чарышка тиилекчи болгаш, областың профэвилелдер чөвүлелиниң Хүндүлел бижиичи-биле шаңнаткан.

Лагерьге эрткен ийи сезонда колдуу-ла бүдүн болгаш чартык өскүс 120 ажыг уруглар дыштанган. Мурнунда чылдарда бо пионер лагериниң чайгы дыштанылгага белеткели багай деп хомудаплдар эвээш эвес турган. Бо чылын районнуң профэвилелдер комитеди, улус өөредилге килдизи, совхозтар дирекциялары ону өй-шаанда септээр, дериг-херекселдер-биле хандырар, ажылдаар кадрларны четчелээр дээш элээн ажылдарны кылган. Уругларның удуур, дыштаныр черлери таарымчалыг, аъш-чеми элбек болгаш пионерлер чайны солун, ажыктыг кылдыр эрттиргеннер.

«Дамырак» пионер лагеринге школаларга хөй чылдарда ажылдаан, арга-дуржулгалыг, уруглар-биле ажылдап билир башкылар коллективи тургустунган турган. Олар лагерьниң начальниги Аянгаты ортумак школазының башкызы К. Саяның, ол-ла школаның күш-культура башкызы, улуг пионер вожатыйы М. Монгуштуң удуртулгазы-биле чайгы үеде кылып чорудар ажылдың планын тургускаш, ол ёзугаар ажылдап келген. Пионержи дружинаның отрядтарының чевүлели оюн-тоглаалары, туристиг походтарны, күш-ажылчы дыштанылганы организастаарынга башкыларга улуг дузаны көргүскен.

Кижизидикчи башкыларның удуртулгазы-биле өөреникчилер хөй солун оюннарны, конкурстарны организастаан. «Ногаан арга — өңнүүвүс», «Аалчывыс — тоол» деп темажыткан кежээлер, математика болгаш орус дылга конкурстар, хана-солуннар конкурузу, чыскаалдың болгаш ырының көрүлдези, хөглүглерниң болгаш тывынгырларның клуву уругларга уттундурбас бооп арткан. Башкылар өөреникчилерниң угаан-бодал сайзыралын бедидери-биле чергелештир, оларның күш-ажыл кижизидилгезинче база улуг кичээнгейни салган. Лагерьге Аныяктарның болгаш студентилерниң XII Бүгү-делегей фестивалынга тураскааткан неделяның программазынга дүүштүр спартакиаданы организастаан. Пионерлер бут бөмбүүнге, шыдыраага, шашкиге, хүрешке, баскетболга маргылдааларны эрттирген. Ону организастаарынга пионер лагериниң күш-культура башкызы Ф. Ондар, кижизидикчи башкылар В. Саая, С. Хомушку, Л. Хомушку идепкейлиг киришкен. Фестивальдың эртип турар хүннеринде уруглар аңаа тураскааткан күш-ажылчы субботникке киржип, чаа столоваяа тудуунга ажылдаан.

«Дамырак» пионер лагеринге дыштанып турган уругларга күш-ажылдың хоочуну, Кызыл-Мажалыкта № 741 КМК-ның тудугжузу, Ленин орденниң эдилекчизи К. Б. Ооржак-биле ужуражылга солун болган. Хоочун тудугжу уругларга бодунуң эрткен үезиниң, тудугжунуң мергежилиниң дугайында чугаалап берген. Софияга болган Аныяктарның болгаш студентилерниң IX Бүгү-делегей фестивалының киржикчизи, Барлык ортумак школазының башкызы С. Х. Кунуге фестивальга киржип чорааның дугайында сактыышкынын уругларга сонуургаткан. Ужуражылга соонда аныяктар фестивалынга тураскааткан КВН болган.

Сөөлгү сезонда «Пограничник», «Дружба», «Солнышко» деп отрядтарга 60 хире уруг дыштанган. Өөреникчилерден Уля Сарыглар, Адыгжы Начын, Саая Шолбан, Лада Сарыглар, Соңгулда Саая, Рая Саая, Буян Саая лагерьге организастап эрттирген конкурстарга, маргылдааларга, субботникке идепкейлиг киришкеннер.

Пионер лагеринге дыштаныпганы моон-даа эки организастаарынга шаптыктап турар чүүлдер база бар. Шекпээр, Барлык, Эрги-Барлык, Аянгаты школалары пионер лагерьлеринче дыштаныр уругларны хөй-биле чорудуп турар болза, Аксы-Барлык, Хөнделен, Бижиктиг-Хая школалары шуут чорутпайн турары канчап-даа таарышпас. Лагерьни аъш-чем-биле хандырып турары багай эвес-даа болза, ногаа, сүт, сметана аймаа келбейн баргылаар таварылгалар турган. Лагерь девискээринге херим херек, эрги корпустарның капиталдыг септелгезин чорудары база негеттинип турар. Совхозтар бо ажылды холга алыр ужурлуг. Кинону эрткен ийи сезонда чүгле чаңгыс катап көргүскен. Районнуң кинофикация черинге, совхозтарның профэвилел комитеттеринге бо дугайында айтырыгны каш-даа тургускан, шиитпир чок. Кедээ ажыл-агый министерствозу биле профэвилелдер комитединиң аразында маргылдаалыг айтырыг база бар. Совхозтар аразының пионер лагерьлерин кадыг, чымчак инвентарьбиле совхозтар хандырар ужурлуг. А Кедээ ажыл-агый Министерствозу ол дугайында кандыг-даа айтыышкын бербээн болгаш районнуң совхозтары лагерьни дерииринден ойталаан. Ынчангаш бо лагерьге орун-дөжекти, матрац, чоорганнарны школалардан дилеп салган. Маргылдаалыг бо айтырыгны үзе шиитпирлээр ужурлуг.

А. БЕГЗИН-ООЛ.

АРЖААНГА КЕЖЭЭ

«Совет Тыва» совхозтуң девискээринде Чүрек-Дөргүн аржааны чурумалдыг чараш черде турар. Кадыкшылын экижидип алыр дээн кижилер чай дургузунда оон үзүлбес. Совхозтуң талазындан аңаа ажылчыннар дыштанырынга таарымчалыг хандырылганы тургузуп турар.

Дыштаныкчыларга кежээлерни организастап турар. Совхозтуң дирекциязының болгаш партия комитединиң тускай планы-биле аңаа массалыг ажылдарны чорудуп, концерттерни көргүзүп келген. Ындыг кежээлерниң бирээзинге улустуң суралгыг артистери Максим болгаш Кара-кыс Мунзуктар ужуражыышкын кылганнар. Оларның уран чүүлге бараалгадып келген ажыл-амыдыралының дугайында солун чугаалары болгаш концерттери-биле кады совхозтуң агитбригадазы дыштаныкчыларның киржилгези-биле концерт дыка солун эрткен. Концертке Улуг-Хем районда Жданов аттыг совхозтуң малчыны Сергей Чимит-оол, Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң чолаачызы Бегзинмаа Солун-оол болгаш Хову-Аксындан Чондан Чапаев, Чыраа-Бажындан башкы Куулар Кара-кыс болгаш өскелер-даа көрүкчүлерни сонуургадып, оларга мактатканнар.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

ТВ

АВГУСТ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Билдингир-даа бол, элдептиг». 10.00 — «Чайгы түлүк ажылдың ырлары». Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус ырының үлегерлиг хорунуң концерти. 10.40 — «Я умею прыгать через лужи». Тос сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 11.30 — 11.35—Медээлер.

14.15 — Медээлер. 14.35 — «Практикага хыннаттынган». «Огород для огорода», «Все зависит от человека». Теледок. фильмнер. 15.25 — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Ф. Липс ойнаар (баян). 15.50—«...Он алды чедир болгаш оон улуг назы». 16.45 — «Бистиң өңнүүвүс Индия». 17.30 —«Серенада» хөгжүм херекселдериниң квинтеди ойнаар. 18.00 — Агроүлетпүр комплекизи: айтырыглар болгаш перспективалар. 2-ги дамчыдылга. 18.30 — «Чудеса оптики». Эртем-нептереңдиг фильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Дельцы». Документалдыг телефильм. 20.10 — «Я умею прыгать через лужи». Тос сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 21.35 — Индияның артистериниң концерти. 21.00 — «Үе». 22.20— «Мингечаур». Документалдыг телефильм. 22.20—Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика 8.15 — «Художники братья Ткачевы». Эртем-нептереңдиг фильм. 8.35 — Владимирниң күжүне филармониязының «Русь» деп инструменталдыг хореографтыг ансамблиниң көргүзүү. 9.15— «День в парке культуры и отдыха». Уран-чечен фильм. (КУДР) 10.05 — Авамның школазы 10.35 — Уругларның уран чүүл коллективтериниң киржилгези-биле совет ырның концерти. Зелена Гура хоорайдан дамчыдылга (ПУР). 11.25 —«Этот неугомонный Андрей Васильевич». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 11.45 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң үлегерлиг оркестриниң концерти. 12.10 —«Волны Черного моря». Сес сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 1[illegible].15 — Испан дыл. 13.45 — «Здравствуйте, я ваша тётя». Бижимелдиг уран-чечен телефильм. 15.25—Медээлер.

18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — «Школа амыдыралы». Чагытай хөлге каникулдар. Юннаттарның ажыл-херээ. 18.50 — Уругларга фильм. 19.15 — «Азия төвү». Программада: «СЭКП-ниң XXVII съездизинге — күш-ажылчы шалыпчы 27 декада». Август 18—ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң хүнү. Дамчыдылгага Кызылдың авиабудүрүлгезиниң ужудукчузу В. С. Белекпен киржир. Күскү дужут ажаалдазынга белеткел дугайында рейд. Медээлер. 19.45 — Төлемедээлер. 19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!», «Не хочу и не буду». Мультфильм. 20.15—«Мелодии узоров». Документалдыг телефильм. 20.30 — Ритмниг гимнастика. 21.00 — «Үе». 21.35 — 23.00 — «Крупный разговор». Уран-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр. Биче чаъстаар, диңмирээр. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени секундада 9—14 метр.

Дүне 10—15 градус, чамдык черлерге 2—7 градус чылыг болур. Хүндүс 21—26 градус, чамдык черлерге 14—19 градус чылыыр.

Кызылга бүргеп, аязыр, дымырааш чаъстаар. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени секундада 9—14 метр. Дүне 11—13, хүндүс 23—25 градус чылыыр.

Кино

АВГУСТ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Милый друг» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кэти» 9.40, 13.20, **«Таинственный старик»** 11.30, 15.00, **«Бобби»** 17.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сыновья Большой Медведицы» 14.30, 16.20, 18.20, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ» кинотеатр: «Законный брак» 15.00, 17.00, 19.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Одна ошибка» 14.00, 16.50, 19.40 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: к 6: «Семь стихий» 18.00, 20.00 шактарда.

Бистиң башкыларывыс

ЧҮТКҮЛ ТУРДА

Бүрен-Хем суурда, черле ынчаш бүдүн совхозта, ону танывас кижи чок. Улуг-биче орус, тыва улус ону шупту «башкы» дижир. Чээрби сес чыл дургузунда бо районда (колдуунда бо суурда) башкылап ажылдап чоруур. Кызылдың башкы училищезинге өөренип турган. Училище соонда аныяктар удуртуп, комсомол секретарынга элээн каш чыл болган. Аныяктар ортузунга ажыл келир үеде башкы ажыл-чорудулгазынга дуза-дөмек болурундан өске, шаптык черле болбаан. Улус-биле ажылдаарынга чаңчыгып, амыдыралчы туружунуң хыын тыва берген. Өгленип-даа алган. Кол-ла чүве— эки ажылдаары болуп турган.

Училище соонда алды чыл чедип чорда, аныяк башкы Евгения Ивановна Комлеваны Каа-Хем районче ажылдаары-биле чоруткан. Бичезинден өзүп доруккан чери, чаңын билир чонунуң аразынга ажылдаары аңаа өөрүнчүг болганы чугаажок. Аныяк кижиниң амыдыралчы туружунуң хевирлеттинеринге ооң чаш чылдары, ада-иезиниң кижизидилге талазы-биле чаңчылдары, кады ойнап өскен эш-өөрү безин аңы-салдарлыг болбайн канчаар. А Евгения Ивановна амыдыралдың кадыг-берге-даа талаларын, чаа амыдыралдың үндезилеттинип келгенин көрүп келген.

Адазы Иван Варламович Каа-Хем уну ол девискээрге чаа амыдыралды тургусчурунга үлүүн киирип чораан кызыл партизан. Ол ядыы кижилерниң талазынга чоруп, орус-тываа чоннуң найыралының быжыг доңун баглашканнарның бирээзи. Оларның өг-бүлезинге уруглары сес кижи турган. Оларны азырап өстүрери ындыг-ла белен эвес болган. Үениң байдалы база нарын, берге. Ынчаардагы тыва бедүүн кижилер-биле олар чайгаар-ла аралажып, таныжа берген, бар-чогун айтыржыр, дузалажыр тургулаан.

Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелээн. Тус черниң эң мурнакчы идепкейлиг кижилериниң бирээзи Иван Малышев баштайгы чылда-ла фронтуже аъттаныпкан. Женяның авазы бичии уруглары-биле арткан. Уругларның адазы дайын шөлүнден ээп келбээн. Колдуунда кожаларының дузазы-биле бут кырынга туруп, өзүп келгенин ол ам сактып чугаалап турар. «Кыштаг черге Чамбалдоо деп кижиниң аалынга, Саара угбайның холунга өскен бис»—деп Е. И. Комлева ам эргим чылыы-биле чугаалап орду. Бичезинден-не тыва уруглар аразынга ойнап өскен болгаш, тыва дылга база чугаалап өөренип алган. Кединде барып холушкак өөреникчилерлиг школаларга башкылап ажылдаарынга база идиглиг болганы чугаажок.

Малышевтерниң салгалы Каа-Хемде арткан, ол ында безин үш кижи бар. «Бурунгаар» совхозтуң директору чораан Н. И. Малышев база оларның кады төрээни. Кызылда-даа ажылдап турары бар.

Районга башкылап келгенинден бээр чээрби сес чыл эрткен. Бо аразында ол хөйнү көрген, колдуунда биче комплектилиг класстар-биле ажылдап, аңгы-аңгы класстарның өөреникчилерин бөлүк аайыбиле өөредип турган. Ол черле берге ажыл. Чаңчыгар апаар. Евгения Ивановна Комлева алыс черле кызымак кижи болганы-биле шак ынчаар үр чылдарда ажылдаан. Бүрен-Хем школазынга база үр-ле болган. Эге класстарга ажылдаары харыысалгалыг, берге-даа. Өөреникчиниң оон соңгаар өөрениириниң үндезин баазазы ынчан калдынар. Күш-ажылчы чаңчылдар, аажы-чаңдаа ынчан колдап хевирлеттинер. Ажылынга бердинген, мурнакчы башкы кылдыр өзеринге кызымак чүткүл, чаа чүүлдерден кезээде хожудавазы, коллективтиң күжүнге даяныры дузалап келген. Чеже-даа билир болза, чаңгыс башкы бүгү чүүлдерни чаасказын кылып шыдавас болгаш шак-үе-даа чедишпес. Кайыдаа школа коллективинге тургустунган башкылаашкын ажылының эки чүүлдеринден ол өөренип чораан. Билиг бедидериниң курстары Евгения Ивановнаның чедиишкиннинг ажылдаарынга дузалап келген.

Бүрен-Хем сүүрнүң чаартылгазы-биле кады оон ажыл-херектери бурунгаарлап, өскен бүгү кижилерни-биле бир демей, чоруп орган. Шагдагы турганынга амгы суурну канчап деңнээр. Суур хоорайзыг аянныг: улуг делгем Культура бажыңныг, ийи каът даш школалыг, магазин, ясли-сад комплекстиг хүлээп алыышкын пунктузу... Хып дээн аныяк башкы тургаш, хе-ээж..н [illegible] ортузунге ногаа өстүрерин, уран-чараш кылыглар даарап кылырын-даа нептередип турган. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң оюн-концерттеринге бола ырлаар. Ам харын назы дөгүксеп, кадык шала арай сулараксаанындан хөй-нити ажылдарының чамдыызындан хосталган. Ынчалза-даа Евгения Ивановна школазында-даа, совхозта-даа хүндүлүг дагдыныкчыларның бирээзи, башкы ажылынга хөй чылдарда дуржулгазындан херек апарган таварылгада дуза көргүзеринден черле чажам дивес.

Башкы дээрге хөйге эң-не кескү, хүндүткелдиг кижи болганда бодун өскелерге үлегер-чижек болур кылдыр кезээде ап чоруур ужурлуун ол база чугаалап олурду. Шынап-ла ындыг. Башкының аталдары каяа-даа арыг, эң бедик болурундан ооң бодунуң чедиишкиннинг ажылдаары кол хамааржыр. Бүрен-Хем суурга чурттап, ажылдап келген чылдарын ол ам чүгле өөрүшкү-биле сактып орарында кижи кайгаар чүве чок. Чүгле школага эвес, харын суурга культураны нептередиринге, [illegible] чүүлдерже кижилерни мобилизастаарынга үлүүн киирип келген. Уругларны-даа чаа, эки чүүлдерде кижизидил чаңчыктырар апаар, ону чедиишкиннинг кылып турар болзунза, бодунуң өөреникчилериңге эки салдар кедер, ынчап кээрге ажылдаары чиик болуру чугаа чок.

Суурда эш хуу судун удуртуп турар болгаш, ылаңгыя лоотолаашкынны болгаш алкоголизмни үзүткап когун үзе он-биле холбашкан улуг ажыл чоруп турар бо хүннерде [illegible] тыш салыр чүүлдер улам ко[illegible] вудээнин башкы чугаалап турар. Арагаже хандыылоларны доктаамал хайгааралга алган черле ынчаш арагалааш уругдазының өөредилгезин, кижизидилгезин херекке албас ада-иелер-биле чугааны моон мурнунда-даа шыңгыы чорудуп келген болза, ам ол ажыл улам идепкейжиир ужурлуг.

Бүрен-хемчилер бот-тывынгыр уран чүүлге-даа сурагжып, хөйнүң ырынга безин сцена сыңмас кылдыр тургулапкаш ырлажып-даа турганын башкы сеткил ханып сактып, ам харын чамдыкта улустуң шала олутпай чоруунга сагыжы таарзынмайн баргылаар. Хостуг үе-шак улам-на немежип турар чүве болганда, ону чөп ажыглаар апаар, а башкылар боттарының өөреникчилериниң ада-иелериниң, черле нити чон ортузунга база бо ажылче кичээнгей салырын хоочун башкының онзалап айтып турары чөп-түр деп бодадым.

Чаа өөредилге чылы удавас эгелээр. Чымыштыг, нарын ажыл база-ла уламчылаар. Евгения Ивановна бодунуң школазының дугайында мынчаар чугаалап турар:

— Школа реформазын ёзугаар ийиги өөредилге чылы эгелээр. Бистиң башкылар коллективи колдуунда ажылывысты чаа негелделерге дүүштүр эде тургускан бис. Кылыр ажылдар ам-даа хөй. Чогум коллектививис ажылгыр, найыралдыг улус. Эрткен өөредилге чылын эки дооскан бис. Чаа өөредилге чылында улам чаазы-биле ажылдаары мээң база хүлээлгем. Кижизидилге ажылынче онза сагыш салыр ужурлуг бис, өөредилге биле кижизидилге чаңгыс аай чорудулга болганда, кандыгдаа кичээл, хемчег бүрүзү уругларны билиглерге өөредип, төлептиг мөзү-бүдүшке хевирлеп кижизидер апаар.

Девискээрин айырың-каас чечектер, кат-чимис бүргээн, Бүрен-Хем суурда бир-ле бажыңның соңгазындан чырык орайга дээр өшпес. Ооң ээзи хоочун башкы белен-не чаасказырап чалгаараавас, ажы-толунуң уруглары (шупту дөрт кижи) кырган-авазынга бо-ла лалдап чедип келирлер. Башкының үш оглу үжелээ Кызылда чурттап, ажылдап турарлар. Олары авазын хоорайже чоокшуладыксаза-даа, авазы ынак булуңундан беленне чоруксавас. Бердинген ажыл-херээн ол каап чорбасдаа. Е. И. Комлева ышкаш ажылынга чүткүлдүг, кызымак, шоолуг эскертинмес бедүүн башкылар республиканың школаларында он-он. Олар чурттап, ажылдап турары суурларының ажыл-херектери дээш кезээде сагыжы аарып чоруурлар.

Б. ДИРЧИН.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызылдың № 11 профтехучилищези

1985—1986 өөредилге чылында дараазында мергежилдерниң бедик мергежилдиг ажылчыннарын белеткээри-биле сургуулдар чыырын чарлап турар:

1. Аппаратура таарыштырыкчызы.

2. Аппаратура эптекчизи.

3. Аппаратура слесары-[illegible]текчизи.

4. Токарь-универсал.

5. Фрезеровщик.

Училищеге 10 класс дооскан билиглиг оолдарны болгаш кыстарны хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы 1 чыл. Сургуулдарга шуптузунга айда 85—93 рубль стипендия бээр.

Училищеге өөренген хуусааны ажылдың үзүлбес стажынга киир санаар.

Чурттаар чер хереглээрлерге чаагайжыды тудкан общежитие бээр.

Училищеге кирериниң шылгалдазы чокка, беседалашкан соонда — августуң 30-де киир сайгаар.

Училищени чедиишкиннинг доозган кижилер чиигелделиг негелделер-биле дээди азы ортумак тускай өөредилге черинге кирер эргелиг.

Училищеге киреринге чугула документилер:

1. Училище директорунуң адынга билдиришкин.

2. Ортумак билиг дугайында аттестат.

3. № 286 майыктың эмчи шынзылгазы.

4. Сөөлгү ажылдап азы өөренип турган черинден характеристика.

5. 3x4 см хемчээлдиг 6 фото-чурук.

6. ВЛКСМ кежигүннери — комсомол биледи болгаш учёт карточка, шериг албанныглар —шериг биледи азы киир бижээн шынзылга, паспортту — бодунга ап чоруур.

Училищениң адрези: Кызыл хоорай. Кочетов кудумчузу, 141, хүлээп алыышкын комиссиязы.

Тыва АССР-ниң Аъш-чем үлетпүр министерствозу 1985—1986 өөредилге чылында 10 класс дооскаңнарны хүндүскү салбырга дараазында мергежилдерге өөредирибиле хүлээп алырын чарлап тур: быжырыкчы-ажыткан далган кылыкчызы, ажыткы кайындырыкчызы, формовщик, эптекчи-слесарь. Өөрениириниң хуусаазы 1 чыл. Зөредилгени Тыва респотребсоюзтуң кооперация училищезинге чорудар. Айда 70 рубль стипендия алыр болгаш общежитие-биле хандырар. Районнардан кирерин күзээннер хлеб заводтарының директорларындан өөредип чоруткан бижик алыр.

Айтырыглыг кижилер дараазында адреске келир: Кызыл хоорай, Заводская кудумчузу, 2 Аъш-чем үлетпүр министерствозу. Телефоннары 4-15-81, 4-13-12, 4-10-76, 4-11-51.

Кызылдың аъш-чем садыы дараазында тускай эртем чедип алырын күзээннерни курстарга хүлээп алыр:

1. Контролёр-кассир, өөренир хуусаазы 6 ай.

2. Кассир, өөренир хуусаазы 3 ай.

Өөренип турар үезинде 54 рубль стипендия төлээр. Өөренип турган үезин күш-ажылчы стажке киир санаар. Курстарга хүлээп алырын неделя санында бүдүн чыл дургузунда дараазында адреске чорудар: Кызыл хоорай, Октябрьская кудумчузу 29, кабинет 7, телефон: 2-54-36.

ДОСААФ-тың Кызылда школазы секретарь-машинистер курстарынга өөреникчилер чыырын чарлап тур. Курстарга 8—10 класстарны дооскаңнарны хүлээп алыр. Өөрениири дээш 85 рубль төлээр. Өөредилге 1985 чылдың сентябрь 2-ден эгелээр. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Интернациональная кудумчузу, 49, телефоннары: 2-27-75, 2-25-28.

Редакцияның адрези:

667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 5. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 23-5[illegible] харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; кедээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 3100

Тыва АССР-ның Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

ТС—00185